

**T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**TERSİNE GÖÇ OLGUSUNUN NEDENLERİ ÜZERİNE
BİR ARAŞTIRMA**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Gizem İNAN**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Filiz Tufan
EMİNİ KURTULUŞ**

Çanakkale – 2019

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “ Tersine Göç Olgusunun Nedenleri Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını, özgünlüğünü ve bir başka mecraya sunulmadığını, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu ve yararlandığım kaynak ve verilerde hiçbir bir çarpıtma yapmadığımı belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

29.11.2019

Gizem İNAN

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART
ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Gizem İnan'a ait Tersine Göç Olgusunun Nedenleri Üzerine Bir Araştırma adlı çalışma, jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalı YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Üyeler

İmza

Doç. Dr.
Filiz Tufan EMİNİ KURTULUŞ
(Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi
Bekir GÜNDOĞMUŞ
Üye

Dr. Öğr. Üyesi
Şermin ATAK ÇOBANOĞLU
(Üye)

Tez No : 10918391
Tez Savunma Tarihi : 23.11.2019

ONAY

Prof. Dr. Şerif KORKMAZ
Enstitü Müdürü

15.01.2020

ÖZET
TERSİNE GÖÇ OLGUSUNUN NEDENLERİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA

Göç; siyasal, kültürel, sosyal, ekonomik nedenleri ve neticeleri olan bir olgudur. İç göç ise ülke sınırları kapsamında bir yerden başka bir yere olan nüfus hareketleridir. Hem kentlerdeki itici etmenlerin çoğalması hem kırsal bölgelerin yeni çekim merkezleri haline gelmeye başlaması, son yıllarda tersine göç olgusunu önemli bir hale getirmiştir. Bu çalışmada Türkiye’de kentten köye göç olgusunun, nedenleri ve sonuçları değerlendirilmiştir. Çalışmada tersine göçün toplumsal değişimlerin ve çevresel faktörlerin bir sonucu olduğuna dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Köy, İç Göç, Kentten Köye Göç

ABSTRACT

A RESEARCH ON THE CAUSES OF REVERSE MIGRATION

Migration is a phenomenon that has political, cultural, social, economic, consequences and consequences. On the other hand, internal migration is population movements that are from one place to another within the borders of country. Both the increase of negative factors in the urban areas and the transformation of rural areas into new attraction spaces have made reverse migration an important subject. In this study, causes and results of the urban-rural migration phenomena were evaluated. The significant result of study was that that the urban-rural migration stemmed from social changes and enviromental factor and taking part in Turkey.

Keywords: Migration, Village, Internal Migration, Rural-Urban Migration.

ÖNSÖZ

Bu çalışmaya verdiği katkılardan dolayı danışman hocam Doç. Dr. Filiz Tufan EMİNİ KURTULUŞ'a teşekkürü bir borç bilirim. Yaşamım boyunca her koşulda yanımda olan, maddi ve manevi desteğini eksik etmemiş babam Yaşar İNAN'a ve annem Vildan İNAN'a sonsuz teşekkürler. Bu çalışma boyunca yanımda olan; desteğini hiçbir zaman esirgememiş Burak VAROL'a, Yunus DEMİR'e ve Merve MARAŞ' a çok teşekkür ederim.

Gizem İNAN

Çanakkale, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	v
TABLolar.....	vi
ŞEKİLLER.....	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1 Kent Kavramı	3
1.1.1. Kent Tanımları.....	3
1.1.2. Kentin Genel Özellikleri.....	4
1.1.3 Kent Tanımlamasında Kullanılan Ölçütler.....	5
1.2.Köy Kavramı.....	5
1.2.1. Köy Tanımları	6
1.2.2 Köyün Genel Özellikleri.....	6
1.2.3 Köy Tanımlamasında Kullanılan Ölçütler.....	9
1.3. Göç Kavramı	10
1.3.1. Göç Türleri	11
1.3.1.1. Coğrafi Nitelik Bakımından Göç Sınıflandırılması.....	11
1.3.1.1.1 İç Göç.....	11
1.3.1.1.2 Dış Göç.....	18
1.3.1.2. İradi Yön Bakımından Göç Sınıflandırılması.....	20
1.3.1.2.1 Zorunlu Göç.....	20
1.3.1.2.2 Gönüllü Göç.....	21
1.3.1.3. Zaman Dilimi Bakımından Göç Sınıflandırılması	21
1.3.1.3.1 Kalıcı Göç.....	21
1.3.1.3.2 Geçici Göç	22
1.4. Tersine Göç Kavramı ve Tersine Göçün Belirleyicileri	23

1.4.1. Tersine Göçün Ortaya Çıkışı	23
1.4.1.1. Ekonomik Faktörler	24
1.4.1.2. Kültürel ve Sosyal Faktörler	25
1.4.1.3. Politik Faktörler	26
1.4.1.4. Diğer Faktörler	26

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Tersine Göç Nedenlerini Açıklamaya Yönelik Yaklaşımlar.....	28
2.1.1. Neo Klasik Yaklaşım	28
2.1.2. Yapısalcı Yaklaşım	29
2.1.3. Transnasyonalizm	30
2.1.4. Sosyal Ağ Teorisi.....	30
2.1.5. İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı.....	31
2.1.5.1. Kentin İticiliği.....	34
2.1.5.2. Köylerin Çekiciliği.....	35
2.2. Tersine Göçe Teşvik Eden Projeler	40
2.2.1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Tersine Göç Projesi.....	40
2.2.2. Genç Çiftçi Projesi	45
2.2.2.1. Uygulanacak Projeler	47
2.2.2.2. Tavsiye Projeler	47
2.2.3. KOSGEB Köye Dönüş Projesi.....	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TERSİNE GÖÇ KAVRAMININ NEDENLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	49
3.2. Araştırmanın Problemi	50
3.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	50
3.4. Araştırmanın Yöntemi	50
3.4.1. Araştırmanın Veri Toplama ve Yöntem Aracı	50
3.4.2. Araştırma Modeli.....	51
3.4.3. Araştırma Evren ve Örneklemi	51
3.4.4. Araştırma Alanı	53

3.4.5 Araştırma Verilerinin Toplanması ve Analizi.....	54
3.4.5.1 Mülakat Bulguları.....	54
3.4.5.2 Kentlerden Kırsal Alana Göçte Etkili Olan Faktörlerin İncelenmesi	54
3.4.5.2.1 Ekonomik Faktörler	55
3.4.5.2.2 Çevresel Faktörler	57
3.4.5.2.3. Sosyal Faktörler.....	60
3.4.5.2.4. Diğer Faktörler.....	61
3.4.6 Alt Kodların Genel Olarak Değerlendirilmesi.....	62
3.4.7 Memnuniyet Düzeyi.....	64
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	71
KAYNAKÇA.....	72

KISALTMALAR

TDK	: Türk Dil Kurumu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
İng.	: İngilizce
Dgd	: Doğrudan Devlet Gelir Desteği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
vd.	: Ve diğerleri
Ngh	: Net Göç Hızı
Adnks	: Adrese Dayalı Kayıt Sistemi
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri

TABLolar

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa
Tablo 1.1.	Türkiye’de Sayım Yıllarına Göre Nüfus, Kent ve Kır Nüfusu	13
Tablo 1.2.	İstatiksel Bölgelerin Aldığı Göç, Net Göç ve Net Göç Hızı	15
Tablo 1.3.	Dönemler Nüfus Yoğunluğu ve Göç	16
Tablo 2.1.	İstanbul’dan Tersine Göç Projesi Kapsamında 2007-2011 Yılları Çalışma Çizelgesi	42
Tablo 2.2.	2005-2011 Yılları Arası En Çok Tersine Göç Alan İl	43
Tablo 2.3.	2005-2011 Yılları Arası İstanbul’dan En Çok Göç Veren 20 İlçe	45
Tablo 3.1.	Katılımcılara Ait Bilgiler 1	51
Tablo 3.2.	Katılımcılara Ait Bilgiler 2	52
Tablo 3.3.	Katılımcılara Ait Bilgiler3	52
Tablo 3.4.	Katılımcıların Tatmin Düzeyi	64

ŞEKİLLER

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa
Şekil 3.1.	Balıkesir İli İlçe Haritası	54
Şekil 3.2.	Köyden Kente Göçte Etkili Olan Faktörler	55
Şekil 3.3.	Ekonomik Faktörler Kod Alt Kod Modeli Çıktısı	57
Şekil 3.4.	Çevresel Faktörler Kod-Alt Kod Modeli Çıktısı	59
Şekil 3.5.	Kişisel Faktörler Kod-Alt Kod Modeli Çıktısı	62
Şekil 3.6.	Alt Kodların Değerlendirilmesi	63

GİRİŞ

Göç insanlık tarihinden beri var olan çok eski bir olgudur. Temel anlamıyla bir yerden bir yere hareket etmeyi, mesafe kat etmeyi ifade eden göç çeşitli alanlardaki etkileriyle önemli bir süreci ifade eder. Hem ekonomik hem sosyal ve kültürel katmanları olduğu için siyaset bilimini de her zaman yakından ilgilendiren bir konu olmuştur. Toplumsal dinamiği ifade eden göç hem nedenleri hem etkileri bakımından her daim canlılığını koruyan aktif bir kavramdır.

Bir ülkenin sınırları içerisinde gerçekleşen göç hareketi iç göç olarak adlandırılır. Çalışmamıza konu olan tersine göç de bir iç göç çeşidi örneğidir. Türkiye 'de iç göç 1950'li yıllardan itibaren hız kazanmıştır. Türkiye'de iç göç ilk başlarda kırdan kente doğru gerçekleşmiştir. Bunun başlıca sebepleri sanayileşme, işsizlik, tarımda makineleşme, tarıma ayrılan toprakların miras yoluyla ayrılması, topraktan alınan verimin düşmesi şehirdeki sosyal ve kültürel imkanların varlığı olarak gösterilebilir. Fakat 1980'den sonra iç göçler daha da hızlanarak kentlerde büyük oranda değişime ve birçok soruna yol açmıştır.

2000'li senelere kadar kırdan kente gerçekleşen yoğun göçler çarpık kentleşme, adaptasyon sorunu, çevre kirliliği, trafik gibi sosyal ve ekonomik sorunlara neden olmuştur. Kentlerde giderek fazlalaşan bu problemler kente göç sebebi olan çekici özelliklerinin kaybolmasına yol açmıştır. Kentlerin cazibesini yitirmeye başlaması ve kırdaki yapılan iyileştirmeler, teşvik projeleri kırsal alanları tekrar çekim merkezi haline getirmiş, çalışmanın ana konusu tersine göç ortaya çıkmıştır.

Göç veren gelişmekte olan bir bölgenin göç alma sürecine girmesi tersine göç olarak ifade edilir. Bu durum tarımda yaşanan olumlu gelişmelerin,teşvik politikalarının,kırsal alanlara yapılan yatırımların ve neticesinde oluşan istihdam olanaklarının sonucudur.

Bilimsel olarak itme çekme teorisi kapsamında değerlendirilen tersine göç Türkiye'de son yıllarda ivme kazanmış bir konudur. Özellikle 2000'li yıllarda iyiden iyiye baş gösteren kentsel sorunlar ile birlikte kentten kıra bir göç dalgası başlamıştır.Bunların en başında İstanbul olmak üzere büyükşehirler gelir. Kentsel sorunlara ek olarak kırsal bölgede istihdamı ve yaşam kalitesini arttıracak projeler ve yatırımlar bu sürece büyük katkı sağlamıştır. Bu projelerin büyük kısmı kamu ve yerel yönetimler desteklidir.

Bu çalışma ülkemizdeki tersine göç kavramını süreci birebir yaşayanlar üzerinden mülakat yoluyla incelemeyi hedef almıştır. Göç edenlerin nedenlerini ve nasıllarını incelemek ve bunların doğrultusunda olası etkilerini tartışmak araştırmanın amaçlarındadır. Göç etmeye sebep olan teşvik edici projeler de detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde kavramsal tanımlardan bahsedilmiş, öncelikle kent ve köy tanımları yapılmıştır. Kentin genel özelliklerinden bahsedilmiş, köy tipleri üzerinde durulmuştur. Daha sonra göç kavramına girilmiş, Türkiye'deki iç göçler dönemsel olarak incelenmiştir. Bu incelemeden sonra çalışmanın asıl konusu olan tersine göç kavramı tanımlanmış, nasıl ortaya çıktığı ve tersine göç çeşitleri detaylı anlatılmıştır.

İkinci bölümde ise “tersine göç” kuramsal çerçeve kapsamında ele alınmıştır. Tersine göçe dair yaklaşımlardan bahsedilmiş, sebepler itme çekme teorisi altında maddelendirilerek irdelenmiştir. Tersine göçe teşvik eden projeler göz önüne serilmiştir.

Üçüncü bölümde tersine göçün olası etkileri üzerinde durulmuştur. Ayrıntılı biçimde değinilen politikalar ile birlikte bu durumun toplum üzerinde nasıl yansımaları olacağı hakkında fikir yürütülmüştür.

Çalışmada göz önüne bir fotoğraf canlandırabilmek için verilerden, istatistiklerden, ilgili kamu kuruluşlarının raporlarından ve en önemlisi süreci birebir yaşayan insanların deneyimlerinden faydalanılmıştır. Çalışmanın asıl amacı son dönemde ortaya çıkan önemli bir gelişmeye dikkat çekmek, nedenleri ve sonuçları üzerinde durmak ve bu durumu geliştirmeye yönelik önerilerde bulunmaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde tezde kullanılan kavramlar detaylı olarak ortaya konulacaktır. Bu bağlamda kent, köy ve göç kavramları ele alınacaktır.

1.1. Kent Kavramı

Ülke için her dönem geçerli olabilecek bir kent tanımı yapmak oldukça güçtür. Kent kavramı, tarihin tüm süreçlerinde farklı manalara ait olabilen aktif bir kavramdır. Kent kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için literatürdeki kent kavramlarına yer verilecektir.

1.1.1. Kent Tanımları

Kentbilim Terimleri Sözlüğü'ne göre (1999: 5) kent; “sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun yerleşme, barınma, gidiş-geliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinimlerinin karşıladığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşılarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimi” olarak tanımlanmaktadır.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından yapılan Kent Eşiği Araştırması'nda ise kent şu şekilde ifade edilmektedir:

“Kent, tarım dışı ve tarımsal üretimin denetlendiği, dağıtımın koordine edildiği, ekonomisi bunu destekleyecek şekilde tarım dışı üretime dayalı bulunan, teknolojik gelişmenin beraberinde getirdiği teşkilatlanma, ihtisaslaşma ve iş bölümünün en yüksek dereceye ulaştığı, geniş fonksiyonların gerektirdiği nüfus büyüklüğüne ve yoğunluğuna varmış, toplumsal heterojenlik ve entegrasyon düzeyi yükselmiş karmaşık ve dinamik bir mekanizmanın sürekli olarak işlediği bir insan yerleşmesidir” (DPT, 1982: 27).

Bir yerleşimin kent sayılması için beş temel unsura sahip olması gerekmektedir. Bunlar; kale, pazar, mahkeme, kendine has bir toplumsal ilişki biçimi ve kendi kendini yönetebilme özellikleridir (Weber, 2003: 95-105).

İlhan Tekeli (2011: 20) kenti, “tarım dışı üretimi yapılan ve tüm üretimin denetlendiği, dağıtımının koordine edildiği, belirli teknolojilerin beraberinde getirdiği, büyüklük, yoğunluk, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış yerleşme türü” olarak ifade etmektedir.

Bununla beraber sıraladığımız çeşitli kent kavramı tanımlarına karşılık, ülkemizde kent kavramı sadece nüfus kıstası üzerinden tanımlanır. 1982 yılında DPT tarafından gerçekleştirilen Kent Eşiği Araştırmasına göre nüfusu 20.000'den büyük olan yerler kent eşiğini aşmaktadır (DPT, 1982). Bu durum çeşitli çelişkilere sebep olmuştur. Belirlenen nüfusun altında kalan ancak kentsel nitelik kazanmış yerleşim yerleri kent olarak kabul edilmemiş; bununla beraber bir idari birimin sadece nüfusu yüksek olduğu için o idari sınırın içine giren her yere kent denilmiştir .

Yeni şehir sistemlerinde nüfus 1 km²'lik karelerden oluşan ızgara sistemi¹ üstüne yerleştirilen veri kullanılarak hesaplanmaya başlamıştır. Izgara plan, birbirlerini dik açıyla kesen yollarla bunların arasında kalan dikdörtgen veya kare şeklinde yapı adalarından meydana gelen şehir planıdır. Yapı adaları hep aynı büyüklükte, yollar aynı genişlikte olur (<https://www.nkfu.com>, 2019).

1.1.2. Kentin Genel Özellikleri

Yörükán, Sorokin ve Hartzler tarafından yapılan köy-kent ayrımlarını düzenleyerek kentin temel özelliklerini belirler (Bal, 2011: 23-25). Burada yapılan belirlemede, sadece kentin özellikleri öne çıkartılacaktır (Yörükán, 1968: 19-26).

- ✓ Şehir karışık bir sosyal gruptan oluşur.
- ✓ Yoğun nüfusuna karşın yerleşim alanının sınırlılığı neticesinde nüfus yoğunluğu vardır.
- ✓ İnsanlar mekan açısından içiçie olmalarına karşın insan ilişkileri birbirlerine uzaktır.
- ✓ Şehir şahsiyetin, bireyciliğin, ve bağımsızlığın gelişmiş olduğu bir çevredir.
- ✓ Şehirde kişiler arasındaki ilişkiler geleneklerin baskın olduğu gayriresmi durumlarla değil, resmi ve gerçekçi kurullarla şekillenir. (Aile, akraba ve hemşehri gibi topluluklarda gayriresmi ilişkiler varlığını sürdürür. Fakat genelde belirleyici unsur resmi düzenlemelerdir).
- ✓ Uzmanlaşmaya bağlı, başkalaşmış resmi iş organizasyonu yaygın hale gelmiştir.

¹ 1 km²lik karelerden oluşan sistemde bu karelere denk gelen alanlardaki nüfus baz alınarak analiz yapılmaktadır.

- ✓ Yol ve ulaşım olanakları ile sosyal faktörlerin mekansal hareketliliği ve sınıflar arasında sosyal hareketlilik gelişmiş seviyededir.
- ✓ Şehir kültürü, aktif bir yapıya sahiptir. Şehirler sosyal ilişkilere açık, sosyal-kültürel başkalaşımın oldukça yoğun yaşandığı yerlerdir.
- ✓ Şehir maddi olanaklar, sağlık, eğitim, bilimsel faaliyetler açısından gelişmiştir.
- ✓ Öbür yandan kazalar, suç oranlarının yüksekliği, alkol, uyuşturucu bağımlılığı, yoksulluk, anomi (kuralsızlık), yabancılaşma vb. bakımdan problemleri de ortaya çıkarmaktadır.

1.1.3. Kent Tanımlamasında Kullanılan Ölçütler

Bu bölümde kent tanımlamalarında kullanılan 5 ölçütten bahsedilecektir. **(i) İdari sınır ölçütü:** Bu ölçüte göre idari bir birimin hudutları kapsamında kalan yerleşimler şehir olarak adlandırılır. **(ii) Nüfus ölçütü:** Bu ölçüte göre belirli bir nüfus büyüklüğüne ulaşan yerleşimler kent adını alır. **(iii) Ekonomik ölçüt:** Bir yerleşim yerinin kent kabul edilmesi için oradaki çalışma çağındaki nüfus çoğunluğunun tarım dışı işlerde çalışması ve yapılan işlerin birbiriyle bağlantılı olması gerekir. Bir iktisatçıya göre kent “mal ve hizmetlerin, üretim, dağıtım ve tüketimi sürecinde toplumun sürekli olarak değişen gereksinimlerini karşılamak için ortaya çıkan bir ekonomik mekanizmadır”. **(iv) Toplumbilimsel ölçüt:** Bu bağlamda ele alınan ölçütler uzmanlaşma, türdeş olmama, nüfus çokluğu, yoğunluk ve iş bölümüdür. Amerikan sosyologlardan Queen ve Carpenter, kenti “yerine ve zamanına göre geniş sayılabacak biçimde bir araya gelmiş ve birtakım ayırt edici özellikleri bulunan insanlar ve yapılar topluluğu olarak” ifade eder. Urban (ing.) ve urbain (fr.) sözcükleri toplumbilimsel kent tanımlarını karşılar, esas alınan özne kentin özyapısına sahip olan yerleşmelerdir. **(v) Fonksiyonel ölçüt:** Bu ölçüte göre kent belirli işlevlere hizmet eden yerleşimlerdir (Keleş,2002: 108-109). Örneklendirecek olursak turizm şehirleri; Antalya, İstanbul, Muğla, Nevşehir, sanayi şehirleri; Kocaeli, Bursa, Adana, Gaziantep, üniversite şehirleri Eskişehir, Çanakkale vs.

1.2. Köy Kavramı

Kent tanımlamasında olduğu gibi köyü tanımlarken de her dönem geçerli, durağan bir tanım yapmak mümkün değildir. Kelime kökenine bakacak olursak Farsça kaynaklı olup, “mahalle sokak” gibi manalara gelen “kuy” sözcüğünden türemiştir (Kurt, 2003: 12).

1.2.1 Köy Tanımları

Kentbilim Terimleri Sözlüğü'ne göre köy (1998: 93), “Yönetim durumu toplumsal ve ekonomik özellikleri yada nüfus yoğunluğu yönünden kentten ayırt edilen, genellikle tarımsal uğraşta bulunmak gibi işlevlerle ayrımlaşan ve belirlenen, konutları ve öteki yapıları bu yaşamı yansıtan yerleşme birimi” olarak ifade edilmektedir.

Tütengil (1979: 7) köyü, “kır yerleşmenin yaygın adı” olarak tanımlamaktadır.

Geray (1985: 17), sosyolojik kriterler boyutunda köyü, iş bölümünün gelişmediği ekonomisi tarıma dayalı, geniş aile türünün yaygın ve yüzyüze komşuluk ilişkilerinin olduğu, bu bakımdan kentsel toplulukların yaşadığı yerleşmeler olarak tanımlar.

Bu tanımlamalardan yola çıktığımızda köy, yönetim, nüfus ve ya sosyolojik sınıflandırmalara göre kırsal yerleşmelerin ortak adı olmuştur (Kurt, 2003: 13).

1.2.2. Köyün Genel Özellikleri

Bu konu köyün sosyolojik yönünü yansıtır. Köy iskan tipleri her şeyden önce coğrafi şartların durumuna bağlıdır. Dünyada 4 tip yerleşme üzerinde yoğunlaşılır: (i) Toplu Köy, (ii) Münferit veya Dağınık Köy, (iii) Hat (yol) Köyü, (iv) Köşe Başı Köyü (Tezcan, 2007: 165).

Toplu Köy, dünyada en çok bulunan köy tipidir. Aynı zamanda görülen en eski köy yerleşmesidir. Bu tip yerleşmelerde çiftçi evleri birbirine çok yakındır. Fakat tarlalar evin oldukça uzağındadır. Köydeki evler de çeşitli şekiller gösterir. Bazıları dikdörtgen, bazıları yuvarlak bazıları şekilsiz biçimdedir (Bertrand,1958: 9). Türkiye’de toplu köyler kesin olmamakla birlikte muhtarlık sayısına göre 24520’dir. Bu köyler diğer köy tiplerinin en önemli kısmını oluştururlar. Bilgiseven (1988: 52-78) bu tip köylerin olumlu ve olumsuz yönlerini şu noktalarda toplamıştır.

- ✓ Sosyal ilişki olanaklarının mevcut oluşu: Bu tip köylerde evler tarlalardan uzak ama birbirine yakın olduğu için komşuluk ilişkileri kurulabilir ve yardımlaşma faaliyetleri içerisine girilir.
- ✓ Transport masraflarının düşüklüğü: Evler birbirlerine ve köy merkezine yakın oluşturulduğu ve toplu durumda olduğundan dolayı köy içi yolların inşaat ve tamir masrafları dağınık köylere kıyasla daha azdır.

- ✓ Tesisat ve şebekelerin kurulması kolaylığı: Bu köy tipinde evler küçük bir köy sahasının üzerinde yoğunlaştığı için su, elektrik ve öbür tesisat ve şebekelerin kurulması düşük maliyetlidir.
- ✓ Demografik yatırımlardan tam istifade sağlama imkânı: Nüfus yoğunluğunun yüksekliği dağınık yerleşmelerin aksine demografik yatırımlardan tam istifade imkanını sağlayabilir.
- ✓ Kamu masraflarının düşüklüğü: Köyde yapılması gereken çeşitli amme hizmetleri toplu köyde daha az masrafla görülür. Örneğin, elektrik ve şube şebekelerinin tesis edilmesi, çöplerin toplanması, alt yapı faaliyetleri, gezici sağlık faaliyetleri gibi hizmetler evlerin topluca inşa edildiği yoğun nüfuslu yerlerde daha az maliyetli olabilir.

Olumsuz yönleri:

- ✓ Sınırların kesinliğini sağlama güçlüğü: Bu köy tipinde tarla sınırları zamanla farklı bir şekil alabilir. Genellikle dağlık yerlerde kurulan bu köylerde düzgün bir kadastro faaliyetinin yapılması ciddi bir masraf gerektirir.
- ✓ İş yerine gidip gelme zorluğu: Evlerin birbirine yakın olmakla birlikte tarlalara uzak oluşu iş yerine gidip gelme konusunda zaman kaybına ve yüklü masrafa yol açar.
- ✓ Aile fertlerinden uzakta çalışma zaruryeti: Aile fertlerinden uzakta çalışma zorunluluğu üreticinin çalışma isteğini ve verimini azaltabilir.
- ✓ Makine kullanma güçlüğü: Arazinin ufak parçalara ayrılmış olması makinalaşmanın yaygınlaşmasını önlemekte, zaten az kazanç sağlayan küçük çiftçinin makine tamir masraflarını üstlenmesini de zorlaştırmaktadır.
- ✓ Entegrasyon güçlüğü: Genellikle küçük mülkiyet sahibi köylülerin yaşadığı toplu köy tipinde ne kooperasyon yolu ile ne de başka bir yolla yatay ve dikey bütünleşme faaliyetlerinin gerçekleşmesi pek olası değildir.

Dağınık köy (scattered farm system) özellikle Birleşik Amerika'da rastlanan bir köy tipidir. Aynı zamanda dünyanın hemen her yerinde yaygın görülen köy tipidir. Bu köy tipinde çiftlikler geniş alanları kapsar ve çiftlik evi bu sahanın orta yerine kurulduğu için

evler birbirinden uzak ve dağınık bir şekil gösterir (Kurtkan, 1988: 52-78). Tezcan (1970: 163) bu köy tipinin olumlu ve olumsuz yönlerde şu şekilde özetlemiştir.

Olumlu Yönler:

- ✓ Bu köy tipinde çiftlik hudutları kesindir.
- ✓ Çiftçinin evi çiftliğin içinde yapılmış olduğundan çiftçi ailesi için iş yerine gidip gelme güçlüğü yoktur.
- ✓ Aileler yaşça küçük çocuklarının yakınında çalıştıklarından dolayı manevi yönden onların çalışma şevki yükselir.
- ✓ Arazi geniş mülklere bölüdüğü için makine kullanma olanağı yaratır.

Olumsuz Yönler:

- ✓ Bu tip köylerde evler birbirlerine uzak olduğu için toplumsal ilişki imkanları azalır, komşuluk ilişkileri kurması ve yardımlaşmaları oldukça güçtür.
- ✓ Evlerin birbirine ve köy merkezine uzak olması ve çiftlik, tarlaların geniş alan kaplaması ana yollar haricinde pek çok ikinci yol yapım masrafı doğurur. Ulaşım masrafı artar.
- ✓ Medeni ihtiyaçların gerektirdiği kurum ve şebekelerin kurulması epey güçleşir.
- ✓ Demografik yatırımlardan tam olarak yararlanmak olanaksızdır.
- ✓ Hem kamu giderlerinin hem özel giderlerin artmasına neden olur .

Hat köy (Line Village) tarlaların bir vadi, bir ırmak veya bir yol boyunca sıralanan ince uzun arazi parçaları halinde olduğu ve evlerin bu tarlalar üzerinde birbirine yakın vaziyette sıralandığı bir köy tipidir (Bilgiseven, 1988: 72). Türkdoğan (1977: 109-110) bu tip yerleşmelerin olumlu ve olumsuz yönlerini şu şekilde özetlemiştir.

Olumlu yönler:

- ✓ Yakın komşuluk ilişkileri vardır.
- ✓ Bu tip köyde yaşayan insanlar taşıt vasıtalarının olanaklarından her zaman faydalanmaktadır. Mesela bu köy, bir nehir yerleşmesi tarzındaysa bu görevi nehir taşıtları sağlar.

Olumsuz yönler:

- ✓ Uzun bir şerit şekli olan arazi çiftçilik yapmayı engeller.
- ✓ Zamanla tekrarlanan ikinci derecede bölünmeler gereğinden daha dar alanlarda çiftçilik yapmayı gerektirir. Bu da tarım yapılmasını bir hayli güçleştirir ve verimi azaltır.

Son olarak ele alacağımız köy tipi Köşe başı Köy tipidir. Bu tip köylerin örneğine ABD’de rastlanır, fakat tam olarak uygulanmış değildir. Bu köy tipinde evler, çiftliklerin köşelerinde yer aldığı için köşe başları, evleri kısmi olarak küme haline getirdikleri toplumsal ilişki merkezleri haline sokmaktır. Tamamen toplu köy tipi olmadığı için, dağınık köyün bir nevi farklılaştırılmış halidir. Bu nedenle nüfus yoğunluğu yine düşüktür ve demografik yatırımlar ve giderler açısından toplu köyden daha avantajlı değildir (Kurtkan, 1988: 68).

Çiftliklerin L biçimini alacak tarzda bölünmesi ve evlerin sekizer sekizer bir araya getirilmesidir. Bu tipte sosyal ilişkiler artar, çeşitli masraflar azalır. Bunlarla birlikte çiftliklerin girintili çıkıntılı bir şekil alması yüzünden toprağın işlenmesi oldukça güçtür (Tezcan,2007: 165).

1.2.3 Köy Tanımlamasında Kullanılan Ölçütler

Köy tanımlamasında kullanılan ölçütler 442 sayılı Kanun’da aşağıdaki şekilde belirtilmiştir. Fakat 2012’de çıkarılan 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile büyükşehir belediyesi sayısı 30’a ulaşmış ve bu illere bağlı 16.082 köyün tüzel kişilikleri kaldırılmıştır. Köyler mahalle adı altında bağlı buldukları ilçenin belediyesine katılmıştır (6360, madde 1.3).

“Köy kanunu ise iki ayrı maddesinde iki ayrı ölçüt kullanılarak farklı tanımlar vermektedir..Kanun, 1. maddesinde nüfusu ikibinden aşağı yurlara (köy)...denir, derken, 2. maddesinde, Cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar, bağ, bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy teşkil ederler demektir (442, madde 1.2).”

1.3. Göç Kavramı

En sade tanımıyla göç, kişilerin belirli bir vakit diliminde çalışmak veya daimi yerleşmek amacıyla bir yerleşim biriminden başka bir yerleşim birimine yaptığı geçişi ve yer değiştirmeyi ifade eder (İslamoğlu vd.,2013: 70).

Göç olgusu; ekonomiden coğrafyaya, tarihten sosyolojiye değin birçok bilim dalının ilgi alanını kapsadığı için her bilim dalı göçe ait kendi perspektifinden bir tanımlama oluşturmuştur (Kurt, 2006: 36). Kavrama ait kati bir tanımda uzlaşmaya varılmadığından dolayı hem geniş hem de dar anlamlarıyla göçe ait zengin bir kaynak oluşmuştur. Bu yüzden aşağıda göçe ait birbirinden farklı pek çok tanıma yer vererek göçle ilgili geniş bir bakış açısı yaratılmaya çalışılmıştır (Özyakışır, 2012: 4).

Bunlardan hareketle göç:

- ✓ Ekonomik, toplumsal ve politik nedenlerle fertlerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme hareketi, taşınma, hicret, muhacerettir (www.tdk.gov.tr, 2019).
- ✓ Fertlerin veya toplulukların simgesel, coğrafi veya siyasi hudutların ötesine, yeni yaşam mekanlarına doğru olan hareketlerinin ifadesidir (Marshall, 1999: 685).
- ✓ Bir yerleşim grubundan, biriminden veya kesin bir politik sınırı olan toprak parçasından başka bir birime doğru, kısmen sürekli, fert veya grup hareketidir (Demir ve Acar, 2005: 170).
- ✓ Bir ülke veya toplumdaki ekonomik-politik, sosyo-kültürel, iç ve dış istikrar ile ilintili olarak yaşanan aktif bir zamandır (Güllülü vd.; 2007: 3).
- ✓ Daha iyi yaşam dileği sebebiyle fertler ya da grupların yaşadıkları mekanları terk edip, süreli veya devamlı olarak yeni yerleşim yerlerine gitmeye karar verme hareketidir (Pazarlıoğlu, 2007: 121).
- ✓ Siyasi, ekolojik, ekonomik ya da kişisel sebeplerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşimi amaçlayan toplumsal, coğrafik ve kültürel bir yer değiştirme eylemidir (Yalçın, 2004: 13).

- ✓ Fertlerin ya da toplumsal bir kesimin belirli bir zaman ve mekânda geçici ya da devamlı ikamet ettiği bir mekan ve sosyo-kültürel alana yerleşme eylemidir (Türkyılmaz vd., 1998: 25).

Tanımların tamamı incelendiğinde göze çarpan ortak öge yer değiştirmedir. Tanımlarda dikkat çeken diğer unsurlar ise zaman, mekan ve göçün yapılma amacıdır. Bunun doğrultusunda kesin yargılara varılmamakla birlikte klasik bir göç tanımı yapılacak olursa, göç; zorunlu veya gönüllü olsun, toplumsal-çevresel, ekonomik-politik ve sosyo-kültürel etmenlerin yansımalarıyla daha iyi bir hayat geçirmek için belli bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine kalıcı veya süreli olarak yapılan yer değiştirme hareketlerinin genel ifadesidir (Özyakışır, 2012: 6).

1.3.1 Göç Türleri

Kavramsal doğrultuda göç olgusunun daha iyi anlaşılabilmesi, göç türlerinin ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede göçün temel ayrımlarını oluşturan coğrafi nitelik, iradi yön ve zaman aralığı sınıflandırmalarından bahsetmek gerekmektedir (Ekinci, 2008: 22).

1.3.1.1 Coğrafi Nitelik Bakımından Göç Sınıflandırılması

Bu doğrultuda ilk sınıflandırma göçün coğrafi özelliği üzerinden yapılmaktadır. Buna göre göçün bir ülkenin sınırları içinde veya dışında olması onun “iç göç” ya da “dış (uluslararası) göç” olarak nitelenmesine sebep olmaktadır (Ekinci, 2008: 22)

1.3.1.1.1 İç Göç

İç göçün literatür tanımlarına bakacak olursak; ülke hudutları dahilinde kent, bölge, belde ve köy gibi bir yerden diğerine ikamet etmek maksadıyla yapılan nüfus hareketi (Üner, 1972: 77) veya başka bir ifadeyle sosyal, ekonomik, siyasal sebeplerle bir kesim veya bölgeden başka bir bölge yada kesime doğru nüfus hareketleri (TDK, 2019) şeklinde ifade edilir.

Sosyal, siyasal, ekonomik nedenlerle yapılan iç göç hareketleri; genellikle ülkenin gelişmemiş bölge ve şehirlerinden, ülkenin görece daha gelişmiş bölge ve şehirlerine yapılmaktadır (Özer, 2004: 24). Bu durum dünyanın tüm toplumlarında mutlaka rastlanılan bir olgudur ve belirli oranlarla her dönem yaşanmaktadır. Ancak, bazı ülkelerde çok hızlı ve yoğun bir kentleşme ve göç yaşanırken, bazı ülkelerde nispeten daha yavaş gerçekleşmektedir (Sağlam, 2006: 35). Bu yüzden iç göç olgusu hem oluşum aşamasında

hem de göç eylemi gerçekleştiikten sonra, göç edilen yer itibariyle; beklentiler, oluşan koşullar ve karşılaşılan durumlar çerçevesinde incelenmesi gereken bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır (Özdemir,2008: 23).

İç göçleri ifade etmede en göze çarpan teorilerden birisi, göçle alakalı ilk araştırma olan George Ravenstein'in yedi göç kanunudur (Ravenstein, 1885: 198-199). Bunlardan bahsedicek olursak:

1. Göç ve Mesafe; “göçmenlerin büyük çoğunluğu kısa mesafeli bir yere göç ederler.”,
2. Göç ve Basamakları; “kentlerde meydana gelen ekonomik gelişme, yakın yerlerden göçmenleri hızla bu kentlere getirir.”,
3. Yayılma ve Emme Süreci
4. Göç Zincirleri; “her göç dalgası karşı dalga yaratır.”,
5. Doğrudan Göç; “uzak mesafeye göç edenler, daha çok büyük endüstri merkezlerini tercih ederler.”,
6. Kır Kent Yerleşimleri Farkı; “kentlerde yaşayanlar, kırsalda yaşayanlardan daha az göç ederler.”,
7. Kadın Erkek Farkı; “kadınlar erkeklere göre daha fazla göç eğilimi içindedirler.”

Türkiye’de iç göçleri daha iyi analiz edebilmek için dönemler halinde incelemek daha faydalı olacaktır. Türkiye’de ki iç göçler ;1923-1950, 1950-1960, 1960-1980 ve 80 sonrası dönemler şeklinde incelenmiştir. 2000 sonrası dönemde iç göçlerde kentten-köye yani tersine göç ortaya çıkmıştır (Özdemir, 2012: 2).

1923-1950 dönemi: Türkiye’de iç göç için başlangıç kabul edilen 1923 yılında önemli bir göç seyri görülmemiştir.Bu yıllarda daha çok kentten kente,köyden kente sayısı pek fazla önemsenemeyecek bir göç olmuştur. Lisans eğitimi,evlilikler,memur atamaları bu göçlerin ana sebepleri olmuştur. Buna en belirgin örnek başkent olmasıyla birlikte Ankara’ya doğru yapılan ilk göçlerdir. Göç edenler; en fazla kamu memur kesimi olduğu için ve Ankara’nın başkent olmasıyla bağlantılı olarak, iş olanaklarının oluşması neticesinde göçe karar vermişlerdir (Bostan, 2017: 6).

Türkiye’de 1950 yılından evvel iç göçler, sezonluk göçlerin gitgide arttığı bir dönemdir. Bu dönem boyunca toprağı az olan ve toprak insan oranının azami boyutuna

ulaşmış ve toprakları büyüme olanağı bulunmayan köylerde toprak bölünmesi ve topraktan kaçınma başlamıştır (Akşit, 1999: 173-186).

1929 ve 1950 yılları arasındaki dönemde iç ve dış göçlerin yapılabilmesi için destek verilmiştir. Bu duruma, Türkiye’de öncü nüfus politikası sayılan ekonomik sebebe bağlı hızlı nüfus yükselişinin öncelikli hedef olması sebep olmuştur (Doğan, 2013: 24).

1950 yılından itibaren Türkiye’de kapitalizmin etkilerinin görülmesiyle birlikte tarımda makineleşmenin ortaya çıkması, kentteki iş ve hizmet imkanlarının fazlaşması, ulaşımın iyileşmesi ve maliyetinin düşmesi, köydeki toprakların miras yoluyla parçalanması kırsal alanda sosyolojik bir dönüşümü ve kırsal alandan kentlere doğru bir hareketliliği başlatmıştır. Dönemler arası iç göçlerin daha nesnel bir biçimde meydana çıkması için Türkiye’de sayım dönemlerine göre nüfusun ve bu nüfusun kır ve şehir oranını incelememiz gerekir (Özdemir, 2012: 2).

Tablo 1.1. Türkiye’de Sayım Yıllarına Göre Nüfus, Kent ve Kır Nüfusu

Yıllar	Genel Nüfus	Kent Nüfusu	Kent %	Köy Nüfusu	Kır %
1927	13.648.270	3.305.879	24.22	10.342.391	75.78
1940	16.158.018	3.802.649	23.53	12.355.376	76.47
1945	17.820.950	4.346.249	24.38	13.474.701	75.62
1950	18.790.174	4.687.102	24.94	14.103.072	75.06
1955	20.947.188	5.244.337	25.03	15.702.851	74.97
1960	24.064.763	6.927.343	28.78	17.137.420	71.22
1965	27.754.820	8.859.701	31.92	18.895.089	68.08
1970	31.391.421	10.805.817	34.42	20.585.604	65.58
1975	35.605.176	13.691.101	38.45	21.914.075	61.55
1980	40.347.719	16.869.068	41.80	23.478.651	58.20
1985	44.736.957	19.645.007	43.91	25.091.950	56.09
1990	50.664.458	26.865.757	53.02	23.789.701	46.98
1995	56.473.035	33.326.351	59.01	23.146.684	40.99
2000	67.803.937	44.006.274	64.90	23.797.653	35.10
2007	70.487.917	49.747.859	70.57	20.838.397	29.43
2008	71.517.100	53.611.723	74.96	17.905.377	25.04
2009	72.561.312	54.807.219	75.53	17.754.093	24.47

2010	73.722.938	56.222.356	76.26	17.500.632	23.74
2011	74.724.269	57.385.706	76.8	17.338.563	23.2
2012	75.627.384	58.448.431	77.3	17.338.563	22.7
2013	76.667.864	70.034.413	91.3	6.633.451	8.7
2014	77.695.904	71.286.182	91.8	6.409.722	8.2
2015	78.741.053	72.523.134	92.1	6.217.919	7.9
2016	79.814.871	73.671.748	92.3	6.143.123	7.7
2017	80.810.525	74.761.132	93	6.409.393	7.9
2018	82.003.882	75.666.497	92	6.337.385	7.7

Kaynak: (TÜİK, 2019)

1923 yılında Türkiye nüfusunun %24,22'ü kentlerde, %76'sı ise belde ve köylerde yaşamaktadır. 1950'de kentlerde nüfusun oranı sadece 0.82 yükseliş ile %24,94'e çıkmıştır. Türkiye'yi büyük ölçüde şekillendiren köyden kente gerçekleşecek göç zamanı henüz başlamamıştır (Bostan, 2017: 6).

Tabloya baktığımızda 1927 ve 1950 arasındaki dönemde nüfusun kent ve kır dağılımı irdelendiğinde kentli nüfus sayısının %0.72 oranında yükseldiği görülmektedir (Özdemir, 2012: 3).

1950'lerden önce yükselen nüfusla beraber toprağın kişiler arasında bölündüğü, ölüm ve doğum rakamlarının bir hayli yüksek olduğu, göçün yaşanmadığı klasik kır toplumlarında ev toprakla ve hükümetle halihazırda olan dengeler doğrultusunda devam etmiştir (Akşit, 1997: 24).

2.Dünya Savaşı seyreden senelerde tarım ürünlerinde rastlanan fiyat artışı ve bu artışlar sonucunda kendiliğinden küçük toprak sahibi köylüleri topraklarını genişletmeye ve iş gücü oluşturması için çocuk sayılarını arttırmaya yönelmesi; Marshall planına rastlayan dönemde tıbbi yardımların artması sonucu çocuk ölümlerinin azalması gibi nedenlerle 1945 ve 1950 yılları arasında doğal nüfus artış hızı yükselmiştir (Vergin, 1986: 28-29).

1950-1960 Dönemi: 1950'li dönemlerde endüstrileşme hareketlerinin yansıması ve sonrasında tarımda modernleşme yaşanmasıyla iç göçler, "kırsal alandaki ekonomik ve toplumsal değişim" ile ilk olarak başlamış ve hız almıştır. 1950-1955 dönemi buna ek olarak Türkiye'de ilk endüstrileşme faaliyetlerinin başladığı dönemdir. Bu dönem

klasikleşmiş feodal toprak düzeninin değişime uğraması ve ulaşım koşullarındaki iyileşmeler neticesinde kırsaldan kente uzanan bir süreç başlamıştır. Bu süreç 1950- 1960 yıllarında da devam etmiştir (İçduygu ve Ünalan, 1998: 43).

Bunun temel sebepleri; tarımda modernleşme ve bununla beraber makinanın yaygınlaşması, miras hukukuyla birlikte geleneksel toprak rejiminin değişip toprağın parçalara ayrılması, yada bir elde toplanması, tarımda istenilen verimin alınamaması, ulaşım imkanlarının gelişmesi gibi faktörlerdir (Özdemir, 2012: 3).

1960-1980 Dönemi: Bu dönemde de kent nüfusu bir önceki dönemle benzerlik göstererek belirgin bir şekilde artmıştır. Bu artışın en önemli sebeplerinden biri de kapitalizmin köylere girmesi sonucu yaşanan toplumsal değişimdir. 1960'lı senelerin sonu 1980'lerin başını içine alan bu dönem diliminde tarım yoğun oranda piyasalaşmış ;geçimlik üretim yerine, pamuk, gibi tamamiyle ticari amaçlı yetiştirilen ürünlerin imalatına başlanmıştır. Tarımsal üretimin ticarileşmesiyle modern girdi kullanımı artmış;tüccar ilişkilerinin ilerlemesi neticesinde, nakit ve kredi ihtiyaçları tefecilik ve borçlanma üzerinden karşılanmıştır (Akşit, 1999: 174). Bu durum tarım kesimine büyük oranda zarar vermiştir.

Bu dönemdeki göçün sebeplerinden birisi de köylerde amme hizmeti olan elektrik,yol,su ,eğitim gibi hizmetlerinden yararlanma oranının çok düşük olmasıdır (Kurt, 2003: 71).

Tablo 1. 2. İstatistiksel Bölgelerin Aldığı Göç, Verdiği Göç, Net Göç ve Net Göç Hızı

Bölge	2000 Yılı Nüfusu	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (%)
İstanbul	9044859	920955	513507	407448	46.1
Batı Marmara	2629917	240535	172741	67794	26.1
Ege	8121705	518674	334671	184003	22.9
Doğu Marmara	5201135	432921	351093	81828	15.9
Batı Anadolu	5775357	469610	378710	90900	15.9
Akdeniz	7726685	413044	410316	2728	0.4
Orta Anadolu	3770845	205108	300113	- 95005	-24.9
Batı Karadeniz	4496766	219008	450799	-231791	-50.3
Doğu Karadeniz	2866236	151193	227013	-75820	-26.1
K.DoğuAnadolu	2202957	144315	256922	-112607	-49.8

O.Doğu Anadolu	3228793	170568	280156	-109588	-33.4
G.Doğu Anadolu	5687740	212425	422315	-209890	-36.2
Toplam	60752995	4098356	4098356	0	0.0

Kaynak : (TÜİK, 2008c'den aktaran; Özdemir,2012:10).

1975 yılından önce egemen olan göç türü kır-kent şeklindeyken, 1970'lerin başında kent-kent göçüne, 1970'lerin ikinci döneminden sonra köyün yanı sıra ,küçük ve orta büyüklükteki şehirlerden büyük şehirlere dönüşme yaşanmıştır (İlkkaracan, 1999: 305).

1960 ve 1980 seneleri içinde Türkiye'de göçle meydana gelen çarpık kentleşme sebebiyle ortaya çıkan bir döngüyü ise Tütengil şöyle özetlemiştir: “Sanayileşme ile atbaşı yürümeyen, sağlıksız, başka bir deyişle “Demografik” nitelikleri ağır basan az gelişmiş kentleşmemiz kırsal bunalımın kente taşınmasının ötesinde bir oluşumu ortaya koymaktadır”. Bu oluşum, “Köylülerin kentlileşmesidir” (Tütengil, 1985: 143-144).

Bu zaman diliminde ek olarak kırsalda süregelen negatif yaşam koşulları ve kentlerdeki bilhassa “Medya” nedeniyle farkedilen olanaklar ile çocuklara nispeten daha güzel bir gelecek kazandırma dileği göçü arttıran diğer nedenlerdir. Bu durumda en önemli teşvik psikolojik etkisi olan “Medya” ve göçmen ağlarıdır (Yalçın, 2004: 116).

1980 ve 2000 Yılları Arasındaki Dönem: Bu dönem genel anlamda nüfusun artış gösterdiği, ilk kez nüfusun kent oranının öncekinin aksine kır oranından fazla olduğu söylenebilir (Özdemir,2012: 7).

Tablo 1.3. Dönemler Nüfus Yoğunluğu ve Göç

Dönemler	Nüfus Yoğunluğu	Göç Şekli
1950'li Yıllar	Kırsalda daha fazla	Kırsaldan Kente
1950 Sonrası	Kırsalda fazla ama kentsel nüfus oranı hızla artmakta	Kırsaldan Kente
2000'li Yıllara Doğru	Kentsel alanda daha fazla	Kırsaldan kente – kentselden kırsala doğru bir hareketin başlangıcı

Kaynak : (Tüik 2009b'den aktaran; Güreşçi,2010:79).

1980'lerden sonra hızlanan kentten kente göç kavramı, ulusal kalkınma planlarının yerine, liberalizmin egemen olmaya başlaması, özelleştirmenin sahneye çıkması ile ekonomide liberalizme geçiş ve ekonominin evrensel boyuta geçmesi sonucunda meydana gelmiştir Bu çerçevede bilhassa 1985-1990 tarihlerinde kentten kente göç toplam göçlerin

%62,18'ini oluşturmuştur. Bu dönemde bilhassa İstanbul, Ankara, İzmir vb. büyük endüstri illeri ve metropoller çekici kuvvet olmuştur (Peker, 1999: 295).

2000 senesi nüfus genel sayımı sonuçlarına göre yapılan incelemelerde iller arası göç etme sebepleri sırasıyla; hanedeki fertlerden birine bağlı olarak (%25,67), iş arama sebebiyle (%20,05), atama-tayin ile (%13,42), eğitim amacıyla (%11,56), evlilik sebebiyle (%7,43) ve deprem yüzünden yapılan (%3,6) göçler olarak yer almaktadır (TÜİK, 2005: 13'den aktaran Bostan,2017:9).

Çelik (2007), Türkiye'deki iç göçlerin yönünün "doğu-batı" tipinde olduğunu, gelir ve göç ilişkisinin; regresyon yöntemiyle yapılan değerlendirmesinde bölgenin net göç almasında gelirin payının %72 olduğu neticesine varmıştır. Bununla beraber Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerinin net göç aldığı neticesi de göz önüne çıkmıştır

2000 Yılları Sonrasını Kapsayan Dönem: 2000 yılı sonrası gerçekleştirilen göçler nispeten daha okumuş ve kalifiye işgücü ihtiyacından kaynaklanan göçlerdir. Bu gruptaki kişilerin sosyo-ekonomik durumları önceki göç edenlere kıyasla daha yüksektir. Önceki senelerde meydana gelen fakirlik ve işsizliğe bağlı göçler bu zaman diliminde oldukça azalmıştır (Koyuncu, 2015: 49).

2007-2015 yılları nüfus kayıtları ADNKS verilerine göre hesaplanmakta olup, 2007-2015 tarihlerinde aldığı göçten daha çok göç veren iller arasında, Kars ili birinciliği alırken, onu Ağrı, Muş, Yozgat, Bayburt, Ardahan ve Bitlis gibi iller takip etmiş en fazla göç alan iller de Tekirdağ, Eskişehir, Gümüşhane, Kocaeli, Karabük, Yalova, Çanakkale ve Antalya gibi iller oluşturmuştur. İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa metropol illeri önceki dönemlere kıyasla yoğunluğu azalmakla beraber göç almaya devam etmektedir (TÜİK, 2016a).

Türkiye'de iç göçlerin ortaya çıkmasını sağlayan etmenlerin belirlenmesi amacıyla, 2009 yılına ait 81 ilin net göç oranları ile sosyo- ekonomik göstergelerin analizi neticesinde; "2009 yılı net göç hızı bağımlı değişken alınarak yapılan sıralı regresyon analizi sonucunda kullanılan bağımsız değişkenlerden okuryazar nüfus oranı, yıllık nüfus artış hızı ve on bin kişi başına düşen traktör sayısı değişkenleri" anlamlı bulunmuştur (Uysal ve Aktaş, 2011: 199).

Göç eylemini gerçekleştiren kişilerin göç etmeye karar vermelerinde etkili olan etmenlerin tespitine ait bir çalışmada; "bireylerin göç kararlarını verirken, alternatif varış

noktalarındaki ekonomik fırsatlardan ziyade, göç neticesinde ulaşacakları potansiyel geliri dikkate aldıkları” ortaya çıkmıştır (Topbaş ve Tanrıöver, 2009: 103).

2000’li yılların gelmesiyle beraber insanlar yaşamları esnasında çok fazla yer değiştirmeye mecbur kalmaktadır. Bilhassa kamu çalışanları ve sezonluk işçiler dönemsel olarak ülke içinde mekan değiştirmeye mecbur olmakta, yani sürekli bir göç süreci geçirmektedir. Bu kavram “yaşam güzergahları” olarak ifade edilmektedir. Son zamanlarda da kentlerden kıra doğru tersine göçler yaşanmaktadır (Adıgüzel, 2016: 37; Tekeli, 2016: 171-185’den aktaran;Bostan,2017: 10). Çalışmanın temel kısmını oluşturan kentten kıra göç yani “tersine göç” bir sonraki bölümde detaylı olarak incelenecektir.

Takip eden sayım yıllarında nüfus rakamları değişiklik göstermiş, kentsel ve kırsal bölgede ikamet eden kadın ve erkek oranları kesimleri zıt bir çizgi göstermiştir. En son gerçekleştirilen 2007 nüfus sayımı verilerine göre nüfusun %50,12’si erkek nüfus oluştururken %49,88’sini kadın kesimi oluşturmaktadır. Genel nüfusun 49.747.859’u kentsel bölgelerde yaşarken, 20.838.397’si kırsal bölgelerde yaşamaktadır. Kentte yaşayan nüfus 1927 yılına kıyasla 15 kat artarken, kırsal bölgede yaşayan nüfus 2 kat artmıştır. Kentsel alanlarda ikamet eden erkek oranının kentsel nüfusa oranı %70,47 olurken, kırsal bölgedeki erkek nüfus oranı toplam nüfus içinde %29,53 oranında kalmıştır. 2007 nüfus sayımı ile 1927 nüfus sayımı karşılaştırıldığında kentsel bölgelerde yaşayan nüfus ile kırsal nüfus arasındaki fark ortaya konmuştur (Özdemir, 2008: 29).

1.3.1.1.2. Dış Göç

Dış göç, belirli bir zaman için ya da devamlı olarak çalışmak veya yerleşmek sebebiyle ülke sınırları dışına çıkarak yapılan nüfus hareketidir (Üner, 1972: 72). Bu göç tipini “az gelişmişliğin kısır döngüsünü kişisel eksende kırabilmenin bir yolu” olarak ifade edenler de mevcuttur (Yasa, 1979: 1).

Dış göçleri işgücü ve beyin göçü olarak sınıflandırabiliriz. Uzun vadede daha iyi bir yaşam kalitesi ve daha yüksek bir kazanç elde etmek amacıyla yapılan dış göç, beraberinde ülke ekonomisi açısından “beyin göçü” olarak tanımlanan olumsuz bir dışşallık oluşturabilmektedir (Gümüş, 2003: 24). Yüksek seviyede niteliğe ve eğitime sahip işgücünün, en geniş tabirle daha iyi hayat ve meslek fırsatları sunan ülkelere gitmesi olarak ifade edilebilecek beyin göçü, son dönemlerde küresel göç hareketleri içerisinde payı en çok yükselen göç kategorisidir (Gökbayrak, 2008: 72)

Birleşmiş Milletlere (BM) göre bir göçün uluslararası kimlik kazanması için ülkesinden ayrılarak başka bir ülkede yaşamayı tasarlayan kişinin bu işlemi, bir yılı aşkın süreyle gerçekleştirmiş olması gerekmektedir (Gençler, 2004: 174). Geleneksel olarak uluslararası göç, altı kategoride toplanmaktadır:

- 1) Devamlı yerleşenler,
- 2) Devamlı sözleşmeli çalışanlar,
- 3) Süreli çalışan profesyoneller,
- 4) Gizli veya legal olmayan çalışanlar,
- 5) Sığınmacılar ve
- 6) Mültecilerden oluşmaktadır.

İlk olarak kişisel ve serbest olarak başlayan dış göç kavramı, öncü göçerlerin pozitif bildirimleri sayesinde oldukça yoğunlaşmıştır. Dış göç kavramının oluşmasında göç edilen ülkedeki itici etmenler oldukça önemlidir. Göç hareketinin yapılacağı ülkenin çekici etmenlerinden daha çok, göç dolayısıyla terk edilen ülkenin itici etmenleri de önemlidir. İtici etmenler olarak öncelikle sosyo-ekonomik denge, istihdam ve eğitimi gösterebiliriz. İnsanlar diledikleri şartlarda yaşamadıkları veya ülkelerinde işsiz kalmaları sebebiyle dış ülkelere göçerler. Bununla birlikte gidilmesi planlanan ülkenin çekici faktörlerinin arasında, işgücü ihtiyacı da olmalıdır. İşgücü göçü bedensel göç olup, göçerler fiziki kuvvetlerini, daha iyi koşullar altında değerlendirmek için göçerler (Özdemir, 2008: 21).

Dış göç olgusu bir dönem Türkiye’de oldukça yoğun bir şekilde gerçekleşmiştir. Türkiye’nin yurt dışına bedensel iş gücü göçü İkinci Dünya Savaşı sonrası Batı Avrupa ülkelerinde meydana gelen işgücü açığının ülkelerin işgücü açığını kendi ülkelerinden karşılayamaması, buna rağmen bu ülkeleri güneyden kuşatan ve gelişmekte olan Akdeniz ülkelerinin kendi ekonomileri tarafından istihdam edilemeyen fazla işgücü arzıyla karşılaşması ve bu sebeple kendi yükselen işgüçlerini gelişmiş işgüçlerine ihraç ederek başlamıştır (Unat, 2007: 3-4).

1.3.1.2 İradi Yön Bakımından Göç Sınıflandırılması

Göçün sınıflandırmasında ikinci bir ayırım göçün iradi olup olmamasıyla alakalıdır. Buna göre “zorunlu göç” ya da “gönüllü göç” olarak nitelendirilmektedir.

1.3.1.2.1. Zorunlu Göç

İlkel zamanlarda gerçekleşen doğal afetler, kaynak yetersizliği, kuraklıkların baş göstermesi, kıtlık problemi, iklim ve başka uygarlıkların saldırıları göçü zorunlu kılan etmenler olarak ortaya çıkmaktadır (Yalçın,2004: 1-3). Bu yüzden tarihsel çerçeveden ele alındığında, kitlesel göç eylemlerinin büyük kısmının belirli bir mecburiyet neticesinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu doğrultuda tarihteki ilk önemli kitlesel göç olayı 4. yy. ortalarında Çin'in baskısından kurtulmak için batıya ilerleyen Hunların, Karadeniz'in kuzeyine yerleşmesi neticesinde, buradan kaçan Cermen kavimlerinince yapılan Kavimler Göç'üdür (Kınık, 2011: 37).

Zorlama göçlerde itici faktör, doğal yapıdır. Göç etme kararı bütünüyle topluluğun elinden alınmıştır. Bu duruma örnek Nazi Almanya'sından gösterilebilir. İlk dönem yapılan politikalarla Yahudiler, göç etmeye özendirilmeye çalışılmış, daha sonrasında ise zor kullanılarak hayvan taşınan vagonlara bindirilerek toplama kamplarına taşınmışlardır (Özdemir, 2008: 21).

Buna benzer şekilde politik ve etnik sebeplerle ortaya çıkan iç savaş veya kargaşanın ve ülkeler arasındaki savaşların sebep olduğu göçler de zorunlu göç kategorisine sokulabilir. Bununla beraber bir savaş ya da önemli derecede kargaşa olmadan da bazen bir ırk ya da dine mensup fertler (genel veya bölgesel) otoriteler tarafından göçe zorlanabilirler. Öte yandan, doğal felaketler ve uzun süren kıtlıklar da insanları göç etmeye zorunlu kılmıştır. Afrika'dan çok sayıda yerlinin Amerika'ya ve diğer gelişmiş ülkelere köle ticareti yapmak amacıyla gönderilmeleri de tarihsel bir gerçeklik olarak zorunlu göç kategorisindeki yerini almaktadır (Meialander, 2001: 10-11).

Genel anlamda siyasi suçlu şeklinde tanımlanan mülteciler de, zorunlu göçün etkili aktörleri arasına girmektedir. Siyasi mültecilerin bu yönü, onları "ekonomik" ve "gönüllü" göçmenlerden ayrı tutmaktadır. Ama son dönemlerde çok sayıda araştırmacı bu durumun mültecilere sahip çıkmaktan daha çok, göç yönetimiyle alakalı ülkelerin çıkarlarına hizmet etmek için planlandığını öne sürmektedirler (Özyakışır, 2012: 10).

1.3.1.2.2. Gönüllü Göç

Bu göç şeklinde, göçmenler, göç etme fikrini kendileri vermektedir Burada vurgulanan şey, daha fazla kişisel beklentilerden ortaya çıkan göçlerdir. Serbest göç

tipinde belirleyici etmen, bireylerin kendi psikolojilerinden meydana gelmekte ve göç kararı almaları ile sonuçlanmaktadır (Özdemir, 2008: 21).

Gönüllü göçler aileden birinin ya da birkaçının öncü biçimde önceden giderek işe girmesi, daha sonra ise kademeli biçimde aile fertlerinin göç etmesi şeklinde gerçekleşen bir göç türüdür (Erder, 1998: 25-26'dan aktaran Özyakışır, 2012: 13)

İkinci Paylaşım Savaşından hemen sonra toparlanmaya çalışan Avrupa ülkeleri, işgücü ihtiyacını karşılamak için az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere göç almaya başlamıştır. Bu ülkelerin ilki olan Almanya'nın, 1954 yılından 1970'lere kadar Yunanistan, İspanya ve Türkiye gibi ülkelere beden gücü alımı gönüllü göçe örnek gösterilebilir. Ağırlıklı olarak maddi nedenlerle yapılan bu göç hareketleri insanların isteklerine göre olarak şekillendiği için gönüllülük esasına göre incelemek mümkündür. Bununla beraber insanların bilhassa emeklilikten sonra sonra hayatlarının geri kalan kısmını kendi istedikleri yerlerde sürdürmek için yaptıkları göç hareketleri de gönüllülük kategorisinde incelenebilir (Aksoy, 2012: 294).

1.3.1.3 Zaman Dilimi Bakımından Göç Sınıflandırılması

Bir başka sınıflandırma ise göçün zaman dilimiyle alakalıdır. Göç eden kişinin geri dönmek üzere eylemi “kalıcı göç” olarak ifade edilirken mevsimlik hareketlilikte olduğu gibi bir süre ile kısıtlı göçlere de “geçici göç” denmektedir (Ekinci, 2008: 25-26).

1.3.1.3.1. Kalıcı Göç

Kişilerin yaşamını sürdürdükleri mekanı bir daha hiç dönmek üzere terk ederek göç etmelerine kalıcı göçler denilmektedir. Göçün kalıcı olacağı, göç etme kararı alınırken belli olacağı gibi, bir gün geri dönme ümidiyle yapılan göçler de zaman içinde kalıcı göç haline gelebilmektedir. Kişiler geride bıraktıkları değerinde geri dönme ümidi taşımaktadırlar. Bu yüzden geri dönmek isteyecekleri evleri, toprakları, akrabaları olmaması ya da koşullarını istedikleri gibi iyileştirmiş olmaları durumunda göç kalıcı hale gelmektedir (Ekinci, 2008: 26)

1.3.1.3.2. Geçici Göç

Geçici göç durumunda ise insanlar çoğu zaman esas yaşam yerlerini ve bu yerle bağlarını korurlar. Kısa süreli olarak yapılan bu göçlerde çoğunlukla bir ailenin tamamından ziyade bir kişinin geçici olarak yer değiştirmesi söz konusudur (Ekinci,2008: 26). Tersine göç, yani kente yada kırsala göç sürekli olabileceği gibi geçici olarak da

yapılabilmektedir. Tezcan (1989: 38-39) bu durumu şu şekilde maddelendirerek özetlemiştir.

- ✓ Yaylaya Göç: Aslında köyde yada kırsalda yaşayan insanlar özellikle yaz aylarında hayvanlarıyla birlikte bir süreliğine yaylaya çıkar.Özellikle hayvancılık açısından yaylalar oldukça elverişlidir.
- ✓ Bu geçici göçün bizi ilgilendiren asıl kısmı kentlilerin yazın yaylaya çıkmasıdır. Anadolu'nun hemen her bölgesinde çok eskiden beri yaygın olarak görülür. Bilhassa varlıklı aileler sessizlik, temiz hava, sakinlik gibi sebeplerle yaylada yaptırdıkları evlere gider. Bu tür yerler bütünüyle kentlilerin ikamet ettiği mahalleler haline gelmiştir. Bu yüzden küçük çaplı market, manav, kasap gibi ihtiyaçların karşılanabileceği ticari işletmeler açılmıştır.
- ✓ Bağ Evlerine Göç: Genellikle yaz aylarında kentin bir hayli uzağında bağ evlerine bir süreliğine kalmak sebebiyle yapılan göçlerdir. Ürünler toplanıp değerlendirildikten sonra geri dönülür.
- ✓ Denize Gidiş: Şehrin uzağında bulunan deniz kıyısı kırsal bölgelere gidişlerdir. Deniz sezonunda hotel,pansiyon,kamp gibi seçenekler belirli süreli kalışlar için tercih edilir.
- ✓ Yazlığa Gidiş: Genel olarak deniz kıyısı yerlerde yapılmış yazlık evlerde kırsal kesime dönüşe meydan veren konutlardır. Daha çok güney kesimde bulunan bu evlerde emekli olanlar sürekli olarak da kalabilmektedir.Buldukları bölgelere hem turistik hem ticari yönden canlılık kazandırırılar.
- ✓ Tatil Köyleri: Sahil kıyısı yerlerde, ticari amaçla kurulmuş “Tatil Köyleri”de bir bakıma kırsal göçü yaratmıştır.Bu yerlerde kısa zamanlı kalışlar yaşanır.Yapay olarak kurulan bu yerlerde kentsel yaşam hakimdir.

1.4 Tersine Göç ve Tersine Göçün Belirleyicileri

Normalde göç veren fakat gelişmekte olan bir ülkenin, şehrin ya da bölgenin göç almaya başlaması “Tersine Göç” kavramı ile ifade edilir (Chacko, 2007: 131-140). Bu ifade son zamanlarda sıkça kullanılır olmuştur.

Tersine göç kavramına farklı bir yelpazeden baktığımızda, kişilerin doğum yerlerinden başka bir yerleşimde, en az bir sene geçirdikten sonra tekrar ilk mekanlarına, başka bir deyişle memleketlerine dönmeleridir (OECD, 2018).

1.4.1 Tersine Göçün Ortaya Çıkışı

Yapılan araştırmalar, gelişmekte olan bölgelerde yeni büyüme ve iş alanlarının yaratılması, tarımsal üretim ile birlikte tarımda sürdürülebilir büyüme, ülkenin fırsat eşitliği olmayan ekonomik ve sosyal imkanlarında bireyin gelirini arttırıcı nitelikteki, başkalaşma ve kalkınma, ekonomik anlamda kriz gibi sebepler doğrultusunda tersine göçü açıklamaktadır (İslamoğlu vd., 2013: 76)

Türkiye’de 1950’li senelerden başlayan köyden kente göçün, başta ekonomik olmak üzere birçok alanda bekleneni verememesi, beraberinde birçok sosyal sorunu beraberinde getirmesi (işsizlik, kültürel çatışma, dışlanma, yabancılaşıma), göçmenleri tekrar kırsal bölgelere itmiştir.

1995-2000 yılları arasındaki dönemde bölgeler arasındaki göç detaylı bakıldığında; Net Göç Hızı (NGH) Batı Karadeniz’de %50, Kuzeydoğu Anadolu’da %49,80 ,G.doğu Anadolu’da %36,20, Ortadoğu Anadolu’da %33,40, Doğu Karadeniz’de %26,10, Orta Anadolu ‘da 24,90 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde ise diğer bölgelerde NGH pozitif olarak gerçekleşmiştir (Tüik, 2009b’den aktaran; Güreşçi,2079). Bölgeler arasındaki göç detaylı olarak incelendiğinde; karadeniz,doğu ve güneydoğu bölgelerinden batı bölgelerine doğru göç gerçekleştiği gözlemlenmiştir.

1.4.1.1 Ekonomik Faktörler

Göç olgusu araştırılırken ortaya çıkış sebepleri incelendiğinde, ana sebeplerin başında ekonomik şartlar ve buna bağlı olarak ekonomik problemler nedeniyle göç hareketinin oluştuğu kabul edilmektedir. Ekonomik sebepler ölçüsünde göç kararı alan göçerler, kazançlarını arttırmak ve yaşam şartlarını iyileştirmek fikri ile göç etmektedirler (Özdemir, 2008: 45).

Göç kavramının temel ekonomik belirleyicileri, gelir ve istihdamdır. Bu yüzden göç hareketleri genel olarak, ekonomik bakımdan az gelişmiş yerlerden gelişmiş yerlere doğru ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultudaki göçlerin temel gerekçeleri, bilhassa bölgeler arası gelir dağılımındaki dengesizlikler ve iş fırsatları bakımından ortaya çıkan problemlerdir.

Çünkü bireylerin göçe karar vermelerindeki en önemli etken daha iyi iş ve daha yüksek ücret olanaklarıdır (Çelik, 2011: 88).

Yapılan çalışmalar, gelişmekte olan yerlerde yeni büyüme ve istihdam fırsatlarının oluşması, teknolojik gelişmeler, kırsal istihdam ve üretimde artış ile tarımda sürdürülebilir büyüme, ülkenin eşit olmayan ekonomik ve siyasal şartlarında bireyin gelirini artırıcı nitelikte değişim ve kalkınma gibi ekonomik nedenler üzerinden tersine göçü açıklamaktadırlar (İslamoğlu vd.; 2013: 76).

Kentten tersine göçün en önemli sebeplerinden biri de ekonomik krizdir. Global ekonomik krizin Türkiye'yi etkisi altına almaya başladığı 2008 senesinin ikinci döneminde, İstanbul'dan göçen aile sayısında oldukça mühim bir yükseliş yaşanmıştır. Bu yükseliş krizin yansımalarının sürdüğü 2009, 2010 ve 2011 yıllarında da aynen devam etmiştir. Global ekonomik krizin yansımalarının başladığı ve sürdürdüğü yıllarda İstanbul'dan tersine göçün çoğalmasında evvel de değinildiği üzere ekonomik krizin tersine göçe sebep olduğu görüşleri ile uyum göstermektedir. Krizle beraber pek çok insanın işsiz kalması ya da yeni bir iş bulmakta sıkıntı çekmesi, bulduğu işlerde de sigortasız şekilde ve düşük maaşlarla çalıştırılması İstanbul'dan tersine göçü tetikleyen mühim sebepler arasında gösterebilir. Bu durumda memleketlerine geri dönmek üzere hareket edenler olduğu gibi kırsal alanlardaki bazı bölgelerdeki yapılan iyileştirmeler ve iş olanağı yaratan politikalar neticesinde bu yerlere doğru tersine göç sürecine karar veren göçmenlerde bulunmaktadır (İslamoğlu vd.; 2013: 82).

1.4.1.2 Kültürel ve Sosyal Faktörler

Sosyal ve kültürel etmenlerin bir belirleyici olduğu göç hareketlerinin temelinde sosyal politikaya bağlı olarak ele alınabilecek eğitim, demografik yapısı ve diğer bazı sosyal dokular görülmektedir (Taşçı, 2009: 189). Bu sosyal dokuları; geniş ailelerin göçten istekleri, çocukların sağlık ve eğitim şartlarının geliştirilmesi, kadınların göç ile beraber kent yaşamının büyük çapta olanaklarından faydalanarak refaha ereceklerine dair ümitleri ve çocuklarını daha iyi koşullarda büyüteceklerine dair varsayımları biçimlendirmektedir. Günden güne artan nüfus, mevcut yerleşim yerlerinin fertlerin gereksinim ve beklentilerine karşılık verilmesini güçleştirmektedir (Özyakışır, 2012: 16).

Hızla artan nüfusun bulunduğu yerleşim yerine sığmaması neticesinde, değişik istekler içerisine girmesi, beraberinde göç eğilimini hızlandırmaktadır (Akgür, 1997: 41). Barınma-konut yetersizliği, kültürel-psikolojik problemler kente gelen nüfusu zor durumda

bırakmıştır. Kentleşmenin dengeli gerçekleşmemesi neticesinde birkaç şehrin yoğun derecede kalabalıklaşması da problemlerin temelini oluşturmaktadır (Tezcan, 2009: 37). Doğal kaynaklar üstünde çoğalan baskı ve buna bağlı oluşan çevresel kirlilik de hızlı nüfus akımlarının neticesidir (Çolakoğlu, 2007: 188).

Georg Simmel'in "Metropol ve Zihinsel Yaşam" isimli çalışmasında ifade ettiği üzere kentleşmenin giderek artması ve metropollerde daha fazla kişinin yaşamaya başlaması birlik duygusunun adeta sona ermesine, belirsizliğe ve yabancılaşmaya neden olmaktadır. Kentte akrabalık bağlarının ve birincil ilişkilerin zayıflamasına bağlı olarak kısıtlama ve yasaklama gücü azalmış, bu durum da büyük kentlerde suç işlenmesini daha da kolaylaştırmıştır (Simmel, 1902: 409).

Kentlileşememe, kültür şoku, çarpık kentleşme, trafik, güvenlik, kira-ulaşım, gürültü kirliliği vb. sebeplerle kentte yaşam maliyetlerinin kıra kıyasla çok daha fazla oluşu kentten kıra göçün sosyo-kültürel nedenlerindedir. (Sürmeli, 2017: 280).

Küreselleşme ve teknolojinin ilerlemesi ile köylerde kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması köy-kent farkını azaltarak köylerde yaşam kalitesini olumlu yönde etkileyen faktörlerden biri olmuştur (Güreşçi, 2010: 83).

1.4.1.3 Politik Faktörler

Savaş, istila, askeri darbeler, etnik siyaset ve dini gerekçelerle yapılan saldırılardan kaçmak için zorunlu olarak gerçekleştirilen göçler aynı zamanda politik göç kategorisinde yer almaktadır (Hammond, 2012'den aktaran; Özyakışır, 2012: 17). Politik göç olgusu öncelikli olarak politik kaygılar ekseninde şekillenmekle birlikte, yapanın kimliğine göre "özel" ve "devlet" olmak üzere iki sınıfa ayrılmaktadır.

Göçün politik sebepleri yerel bağlamda analiz edildiğinde, özellikle uygulanan devlet politikalarının rolü açıkça görülebilmektedir. Zira kırdan kente göçü arttıran faktörlerden biri de devlet politikalarıdır. Kırın çekiciliğinin oluşmasında gerek dünyada gerekse Türkiye'de uygulamaya konulan projeler de önemli etmendir. Edward Howard'ın "bahçekent modeli", Robert Owen'ın "yeni kentler fikri", Richard Meier'e ait olan "kentsel köy" tasarısı, Raanan Weitz tarafından ileri sürülen "kırsal kent" önerisi ile Türkiye'de bir dönem uygulama olanağı bulan "köy-kent" projesi temel alt yapı hizmetlerinin tamamlanmasında ve kırın yüceltilmesinde önemli çözüm önerileri olmuştur (Çınar, 2000: 33).

Türkiye’de kırsal kesime yönelik bölgesel bazlı projeler de bölgeler arası eşitsizliklerin azaltılmasında önemli bir katkı sağlamıştır. Bu projelerin en önemlileri başta Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) olmak üzere, Doğu Anadolu Projesi (DAP), Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP), Köyceğiz-Dalaman Projesidir (Sürmeli, 2017: 281)

1.4.1.4 Diğer Faktörler

Sosyo-kültürel,ekonomik ve politik faktörlere ek olarak göçe gerekçe olarak pek çok faktör saymak mümkündür. Ailevi, çevresel, psikolojik, dinsel nedenler ve göçe yol açacak seviyede meydana gelen doğa olayları,felaketler bu faktörler arasında gösterilebilir. Bu yüzden göç olgusu birden çok değişken tarafından şekil aldığı için klasik belirleyici faktörlerin dışında kalan göçe sebep olan bazı özel faktörlere de yer verilebilir (Özyakışır, 2012: 18).

Göçe neden olan başka bir faktör ise evlilik temelinde gelişen aile faktörüdür. Çünkü ailevi nedenlere bağlı gerçekleştirilen göç hareketlerinin temelinde evlilik kurumu yatmaktadır (Mutluer, 2003: 16).Tersine göçte de bu olaya sıkça rastlanır.

Kentten köye yerleşmenin en yaygın şekillerinden biri olan memur ve işçi emeklilerinin hayatlarının geri kalan kısmını köylerinde geçirmek istemelerindeki faktörler de köydeki mal varlıklarından ziyade akrabaları, yakınları yaşadığı için orayı seçmeleridir (Tezcan, 2009: 40).

Çevre kirliliğinden meydana gelen ekolojik yaşama duyulan özlem ve nüfus yoğunluğunun kente göre az olması da kıra göçe neden olan oluşturan diğer faktörlerdir (Sürmeli, 2017: 281).

Çeşitli hastalıklar (astım vb.) mental anlamda yorgunluk, doğa sevgisi, çeşitli uğraşlar ve hobiler tersine göçün kişisel sebepleridir.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde tersine göç kavramıyla ilgili yaklaşımlar, tersine göçün sebepleri, tersine göçte etkili olan itici ve çekici güçlerden, tersine göçü teşvik eden projelerden bahsedilecektir.

2.1. Tersine Göç Nedenlerini Açıklamaya Yönelik Yaklaşımlar

Tersine göç kavramı ile alakalı yaklaşımları gözden geçirmek bu kavramın anlaşılmasında faydalı olacaktır. Bu yaklaşımlar Neo Klasik Yaklaşım, Yapısalcı Yaklaşım, Transnasyonalizm, Sosyal Ağ Teorisi'dir.

2.1.1. Neo-Klasik Yaklaşım

Çağdaş göç teorilerinin çıkış noktası olarak varsayılan neoklasik teorinin göç olgusuna hem makro hem de mikro bir çerçevede yaklaştığı görülmektedir. Neoklasik teoriye göre göç, işgücünün çeşitli pazarlarda karşılaştığı getiri farklılıkları doğrultusunda açığa çıkmaktadır. Bu konuda ortaya çıkan en temel çalışmalar, ilk olarak ekonomik kalkınma süreci içinde meydana çıkan göç sürecini açıklamak için Lewis (1954), Todaro (1969) ve Harris ve Todaro (1970) tarafından geliştirilmiştir. Bu çalışmalarda göçün, çeşitli piyasalar ve ülkelerdeki işgücü piyasası katılıklarının heterojenlik derecesi nedeniyle ortaya çıkan fiili ücret farklılıklarından kaynaklandığı açıklanmaktadır. Neoklasik teoriye göre göçü yönlendiren etmen, işgücü arz ve talebindeki coğrafi farklılıklar ile işgücü-yoğun ve sermaye-yoğun ülkeler ya da bölgeler arasındaki ücret farklarıdır (Özcan, 2017:195).

Bu sorunu neoklasik ekonomistler, göç alan ve veren bölgeler arasındaki gelir farkları bakımından incelerler. Buradaki ana öge, göçen kişinin göç ettiği yerde daha çok gelir elde etme amacıyla yer değiştirmesidir (Todaro, 1969: 138-148).

Bu teoriye göre tersine göç bu varsayımların gerçekleşmemesi neticesinde ortaya çıkmıştır. Başarısız diye nitelenen deneyimler, varılmayan hedefler, geri dönüş kararının verilmesinde önemli bir etkidir. Yeni dalga ekonomistlere göre tersine göç önceden tasarlanmış stratejiler sonucunda ortaya çıkmıştır. Yani sadece olumsuzluklarla değil, varılması beklenen hedeflere ulaşıldıktan sonra da tersine göç gerçekleşmektedir (Kepenek ve Uğuzman, 2018: 16).

Bu durum memlekete bir nevi eve dönüş için yaşamı için gerekli ortamın hazırlanmasını sağlar ve geri dönüş için geçerli bir neden olarak karşımıza çıkar. Buna ek olarak göçten önce veya sonra, göç edilen yerden yapılan evlilikler de dönüş kararında etken olabilmektedir (Kepenek ve Uğuzman, 2018: 16).

2.1.2. Yapısalcı Yaklaşım

Bu yaklaşım, meseleye yalnızca göç eden bireylerin kişisel nedenleri üzerinden bakmaz. Yapısalcı yaklaşım, göç alan veya göç veren bölgelerdeki sosyoekonomik ve kurumsal olanakların da göçe ya da tersine göçe karar vermede etkisi olduğunu iddia etmektedir (Cassarino,2004: 253-279).

Göç edilen merkezde beklentilerin yerine ulaşmaması, adapte olamama, kültürel doku uyumsuzluğu, geri dönüş kararında temel etkenlerdir. Bu yaklaşıma bağlı olarak üçlü bir tipoloji geliştirilmiştir (Kepenek ve Uğuzman, 2018: 17).

Geri dönüş konusunda ısrarcı olanlar: Göç etmenin öncesinde bile geri dönecekleri konusunda kararlıdırlar. Buradaki temel amaç, ekonomik hedeflerin bir an gerçekleştirilmesi ve güçlü bir şekilde memlekete dönülmesidir (Kepenek ve Uğuzman, 2018: 17).

Emeklilik: Geri dönmeye karar verenler belirli bir iş hayatından sonra geri dönüp toprak edinirler ve yaşlılıklarını evlerinde geçirmek isterler (Kepenek ve Uğuzman, 2018: 17)

Yeni hedeflerin oluşmasıyla geri dönerler: Bu kitle, göçe karar verme sırasında meydana gelen şartların ortadan kalkması ve eksik olan sosyoekonomik durumun oluşmasıyla geri dönmeye karar veren aktif kesimi ifade etmektedir. İstihdam olanaklarının artması, sosyal gelişmişlik, kozmopolit ortamın oluşması gibi sebepler, geri dönmek isteyenlerin karar vermesini oldukça kolaylaştıracaktır. Geri dönenler yeni bir sosyalleşmesinin içerisine gireceklerdir (Dumon, 1986: 122).

Bu durumda terk edilen yer ile sosyal ilişkilerin koparılmaması çok önemli bir unsurdur. Yani geçmişten gelen ilişkilerin devamlılığı oldukça önemlidir. Bu durumda kabul görme ve uyum korkularının meydana gelmesi olağan görülmektedir (Byron ve Condon, 1996'dan aktaran; Kepenek ve Uğuzman, 2018: 17).

2.1.3. Transnasyonalizm

Geriye yapılan dönüş, göç sürecinin bitişi değil aksine sürekliliği olan bir kavramın önemli bir bölümüdür. Bu zaman içerisindeki sosyal ve ekonomik durumlardaki meydana gelen değişimler bunu devamlı kılar. Bu durumda geri dönenlerin adaptasyonu tartışılan önemli bir konudur. Geri dönecek kişi, daha evvelden eski mekanını ziyaret ederek geri döndüğünde karşılaşacağı sorunları gidermeye çalışmaktadır. Dönmeden önce birikim yapmak (yapılan görüşmelerde de sıkça rastlanmıştır), aile ve akrabalık ilişkilerini sürdürmek gibi amaca yönelik hareketler planlanır. Terk etseler de kendilerini oraya ait hissediler ve bu geri dönmelerinin en büyük sebebidir (Al-Ali ve Koser, 2002'den aktaran; Kepenek ve Uğuzman,2018: 18).

2.1.4. Sosyal Ağ Teorisi

İlişkiler ağı kuramının temelini; göçmenlerin göç ettikleri ülkede kurdukları, aynı zamanda göç alan ülke ile göç veren ülke arasında da kurdukları sosyal ağların varlığı ve bu ağların, devam eden karşılıklı göçler üzerine olan etkisi oluşturmaktadır. Bu ağlar hemen her tür sosyal temele ve değişkene bağlı olarak oluşturulmuş, güçlü ve zayıf ağlar olabilir(Çağlayan, 2006:85).

Göçmenler arasındaki ilişkiler ağı; göçmenlerin yeni yerleştikleri ülkelerde, eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında oluşturdukları ortak köken, soy ve dostluğa bağlı ilişkiler sayesinde oluşmaktadır. Bu ilişki ağlarının varlığı, uluslararası göçü özendirir etmenler içinde yer almaktadır. Bu tür bağlar insanların gerektiği zaman yardım almak ya da iş bulmak hususunda başvurabilecekleri bir nevi sosyal sermaye olarak nitelendirilmektedir. Süreç içinde bu ilişki ağları göçmen gönderen ülkenin diğer bölümlerine de yayılmakta ve böylelikle göç hareketi sınırsız bir şekilde sürdürülmektedir (Abadan-Unat, 2002: 18).

Bu teoride, göç edenlerin asıl mekanlarıyla olan ilişkilerini devamlı canlı tutmalarına yönelik düşünceler geliştirilmiştir. Bu ilişkiler sayesinde, kişiler geri dönme konusunda cesaretli olmaktadır (Eccles ve Nohria, 1992'den aktaran; Kepenek ve Uğuzman, 2018: 18). Bu teoride göç sebepleri hem eski hem yeni yerleşilen mekanlardaki makro ve mikro durumlara dikkat çekilse de asıl mekanla koparılmayan sosyal ağ yapılar, tersine göç kararının en önemli faktörleridir (Kepenek ve Uğuzman, 2018: 18).

Tersine göçün bu türü yani “memlekete yapılan göç” her zaman istekli bir davranış olmayabilir. Hazır olma zamanının gelmesi beklenir. Bu süreç varılması gereken hedeflere

varılması veya hedeflerden tamamen kopma sonucu oluşan bunalım haliyle sona erer. Buna ek olarak göçün başlangıç mekanındaki ekonomik, kültürel ve sosyal değişimlerde bu süreyi azaltmada etkili olur. Bu teori, tersine göç olgusunu incelerken kültürel, ekonomik sebeplerin yanında sosyal ilişkilere daha fazla vurgu yapmaktadır. Sebepleri farklı olduğu için tersine göçün yansımaları da farklılıklar göstermektedir. Ana etkileri sosyal ve ekonomik olarak adlandırabiliriz. Geriye dönenler, kazandıkları becerilerle, eski mekanlarında adeta yenilik öncüsü olarak kabul görürler. Fakat bu becerilerle oradaki alışkanlıklar ve gereksinimlerle her zaman uyuşmayabilir buda adaptasyon sorununa yol açar. Geri dönülen eski mekan hakkında yapılan araştırmalar, ulaşılan bilgiler uyum sorununa önemli ölçüde çözüm olabilmektedir (King,1986'dan aktaran; Kepenek ve Uğuzman, 2018: 18).

2.1.5 İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı

İtici ve çekici güçler yaklaşımının önde gelen isimleri, E.G Ravenstein ve E.S Lee'dir. Bu yaklaşımın ana teması, E.G Ravenstein 'in "Göç Kanunları" (1885) adlı çalışmalarına dayanır. Lee (1969: 283-297) göçü etkileyen etmenleri "itici ve çekici faktörler" başlığı altında iki bölüme ayırır. Ravenstein'in önermelerini günümüz şartlarına adapte eden Lee, göç kaynağı ve göç edilecek bölgedeki itici ve çekici faktörlerin göçe yansımalarını inceler.

Her göç sürecinin bir çıkış ve bir varış noktası ile kategorize edilebileceğini belirten Lee, göç kararında ve göç zamanında etkili olan dört başlığı aşağıdaki şekilde özetlemiştir (Lee, 1966: 49-50):

- ✓ Çıkış yerine ilişkin faktörler
- ✓ Varış yerine ilişkin faktörler
- ✓ Araya giren engeller
- ✓ Bireysel faktörler

İtme-çekme teorisinin temel bileşenlerini Lee göçe etki eden faktörler pozitif, negatif ve nötr olmak üzere üç kategoride ele almıştır. Bireylerin çıkış noktalarında kalmalarını sağlayan faktörler pozitif (+), bireyleri göç etmeye iten faktörler negatif (-) ve bireylerin göç kararı üzerinde olumlu ya da olumsuz bir etkisi olmayan faktörler de nötr (o) faktörler olarak ele alınmıştır. Varış noktaları için de benzer faktörlerin geçerli olduğu

düşünülmüştür. Bu faktörlerin bazıları farklı bireyleri aynı yönde etkilerken, bazıları da farklı bireyleri farklı yönde etkilemektedir. Böylece iyi bir göç ortamının hemen hemen herkes için çekici ya da kötü bir göç ortamının neredeyse herkes için itici olduğu söylenebilir. Fakat örneğin; küçük çocukları olan ebeveynler için iyi bir okul sistemine sahip bir bölge çekici olarak nitelendirilebilirken, çocuksuz bireyler açısından bu durumun herhangi bir önemi yoktur. Her göçmen ya da potansiyel göçmen için pozitif ve negatif faktörlerin farklı tanımlanacağı açıktır. Hatta aynı tarzda davranacakları düşünülen bireyler çıkış ya da varış noktasındaki genel faktörel bileşenlere göre gruplara ayrılabilir. Fakat herhangi bir bireyi göç etmeye iten ya da göç etmekten alıkoyan faktörler serisinin tam anlamıyla ifade edilmesi mümkün değildir. Yalnızca belirgin bir öneme sahip olduğu düşünülen faktörlerin genel olarak ileri sürülmesi ve bu bağlamda büyük grupların genel ya da ortalama tepkilerinin ortaya çıkarılması mümkündür (Lee, 1966: 50).

Göç olgusu içinde sosyal, ekonomik ve siyasal sebepler barındırır. Fakat en genel anlatımla sanayileşme döneminin ekonomik ve sosyal bir etkisi şeklinde belirtilir (Zhang ve Song, 2013: 386-400). Bu zaman dilimi, köylerin olduğu kırsaldaki tarım faaliyetlerine bağlı sosyal ve ekonomik yapının getirdiği sorunların gün yüzüne çıkmasıyla gelişmiştir. Bunlar itici faktörleri oluştururken, kentsel alanlardaki ekonomik ve özellikle gençler açısından önemli olan sosyal canlılık çekici faktörleri oluşturmaktadır (Çelik, 2016: 149-170). Fakat zamanla ibre tersine dönmeye başlamış, itici ve çekici faktörler yer değiştirmeye başlamıştır.

Kentten kıra göçün sebepleri irdelenmeden önce şu tespiti yapmak yerinde olacaktır: Tersine göçün ana sebebi köyden kıra göçün meydana getirdiği kentsel problemler midir? Bu sorunun cevabı köyden kıra göç ile kentten kıra göç bir neden-sonuç ilişkisine dayandırılır. 1950'li yıllarda ortaya çıkan kırdan kente göçlerin oluşturduğu problemler, 1970'lerden itibaren üst üste gelmeye başlamış ve daha sonraki senelerde aşağıdaki olumsuzlukların kentsel bölgelerde oluşmasına sebep olmuştur (Güreşçi, 2010: 80).

- ✓ Yoğun nüfus baskısı ve çarpık kentleşme,
- ✓ Gecekondulaşma,
- ✓ İşsizlik,
- ✓ Kültür çatışması,
- ✓ Yabancılaşma,

- ✓ Gasp, hırsızlık, anarşi ve diğer adli sorunlar.

Seneler boyunca ile kentler, kırsaldan kente göç edenleri kendi bünyelerinde eritemeden, yeni göç akımlarıyla karşılaşmışlardır. Göçler nedeniyle gettoların meydana gelmesi, bu alanlarda çarpık kentleşmenin doğmasına sebep olmuştur.

Bu doğrultuda; kentsel yapı sindiremediği fazlalıkları itmeye ve bu fazlalıklardan olumsuz etkilenen şehir sakinlerini arayışa sürüklemiştir. Buna bağlı olarak kentsel alanlardaki çekici faktörler tersine dönerek itici etmen haline gelmeye başlamıştır. Bu esnada, kırsalda eksilen nüfus bölgedeki ekonomik payın çoğalmasına ve yeni olanakların çıkmasına sebep olmuştur (Güreşçi ve Yurttaş, 2008: 47-54). Köylerin ulaşım, eğitim, sağlık gibi çeşitli kamu hizmetlerinden faydalanma oranının artması da köyler için yeni çekim merkezlerinin oluşmasına sebep olmuştur.

Tarım politikaları, göç ve kentleşme arasında hem doğrudan hem dolaylı olarak pek çok bağ kurulabilir. Tarım politikasının en büyük amaçlarından biri tarımsal nüfusu önemli ölçüde azaltmaktır. Bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde, eksilen nüfusun kentlere yoğunlaşacağı ve kentleşme kavramını geliştirebileceği sonucu öne çıkmaktadır. Fakat bu nüfusun kentlere akın etmesi, altyapı başta olmak üzere birçok alanda buna hazır olmayan kentlerde büyük sorunlara yol açacaktır (Özdemir ve Taşçı, 2008).

Göçün klasik ifadeleri, kaynak bölgede iticiliğe ve göç edilecek bölgelerde çekicilik sebebi olan etmenler üstüne inşa edilir. Bu etmenler literatürde “itici ve çekici güçler yaklaşımı” kuramı çerçevesinde incelenir. “İtici güçler” öncelikli olarak işsizlik ve düşük gelir iken; “çekici güçler” içinde yüksek gelir ve iş fırsatları yer alır. Buna ek olarak ulaşım, eğitim, sağlık gibi hizmetler de göçe etki eder (Çelik, 2006: 150).

Tersine göçün sebeplerine de bu açıdan yaklaşmak konunun yeterince anlaşılması bakımından faydalı ve yerinde olacaktır. Nesiller boyunca kıtlık, felaket, bunalım gibi olağanüstü durumlarda bazı şehirlerde nüfusun önemli ölçüde azaldığı gözlemlenmiştir. Mesela Rusya ‘da 1917’den 1927’ye değin kentlerden büyük ölçüde köylere doğru göç başlamıştır (Tezcan, 2009: 37-42).

Literatürde ülkeler ve bölgeler ülkeler açısından sosyal ve ekonomik bakımdan eşitsizlikler olduğu bilinen, onaylanmış bir gerçektir. Az gelişmiş ülkelerin mutlak bir

özelliği; kentleşme, endüstrileşme ve gelir açısından bölgeler arasında büyük oranda bir eşitsizlik olmasıdır. “Bölgesel düalizm” olarak tanımlanan bu eşitsizlikler göçe yansır (Çelik, 2006: 151).

2.1.5.1 Kentin İticiliği

Kimlik, Kentlerin iticiliği, köyden kente göçlerin bir nihai neticesi olan kentleşme süreci ile ifade edilmektedir. Köylerden yapılan göçler sonucunda, kentlerde oluşan nüfus fazlalığı beraberinde pek çok sosyal ve ekonomik problemi de beraberinde getirmiştir (Yenigül, 2005: 273-288).

Kentleşmenin oluşturduğu problemler, kırdan kente göç sonucu meydana geldiği ve bilhassa gelişmekte olan ülkelerde, bu şekilde olan kentlerin sayısının gitgide fazlaştığı aleni bir olaydır (Zhang ve Song, 2003: 376-394).

Kentlerde meydana gelen ve büyüyen itici etmenlerin yoğunluğu, son zamanlarda kentten kıra göçlerin fazlalaşmasına sebep olmuştur (Güreşçi, 2010: 82). Özellikle köyden kente göçen birçok kişi veya ailenin kentlerde çetin ve güç yaşam şartlarına maruz kaldığı yapılan araştırmalarda ortaya çıkmıştır. Bu çalışmalarda, köyden kente göç eden kişilerin özellikle de ailelerin %19,3 ‘ünün memleketlerine geri dönmeyi istediklerini ve 18,7 sinin ise bu konuda henüz karara varmadığı tespit edilmiştir (Aslan ve Boz, 2004’den aktaran; Güreşçi: 82).

Barınma –konut yetersizliği, kültürel ve sosyal adaptasyon sorunları kente göç eden insanları oldukça zor duruma düşürmüştür (Sürmeli, 2017: 279). Kentleşmenin dengeden uzak olması, birkaç kentin aşırı derece kalabalıklaşması da problemlerin temelini oluşturmuştur (Tezcan, 2009: 37). Doğal kaynaklar üzerinde yoğunlaşan baskı ve çevresel kirlilik de bir anda artan göç akımlarının sonucudur (Çolakoğlu, 2007: 188).

G. Simmel “Metropol ve Zihinsel Yaşam” adlı çalışmasında anlattığı üzere kentleşmenin hızlanması ve metropol kentlerde birçok insanın yaşamaya başlaması topluluk hissini yok olmasına, belirsizliğe ve yabancılaşmaya sebep olmaktadır (Simmel, 1902: 409)

Kentlerde akrabalık bağlarının zayıflaması ve birincil ilişkilerin zayıflamasından ötürü yasak ve kısıtlama gücü azalmış, böylelikle kentlerde suç işlenmesi kolay hale

gelmiştir (Simmel, 1902: 409). Bir dönem “kent havası özgür kılar” ile tanımlanan kent mekanı, şimdilerde giderek artan suçların en yoğun işlendiği bölgeler olma özelliği kazanmıştır (Fırat, 2008: 202-224).

Kentlileşememe, betonlaşma, trafik, gürültü kirliliği, kültür çatışması, kentsel pahalılık vb. sebeplerle kentte yaşam giderlerinin fazla oluşu kentten köye göçün diğer sebepleridir. Tüm bu faktörler kent iticiliği meydana getirmiştir ve buna ek olarak Türkiye örneğinde olduğu gibi sanayileşmesini tamamlayamamış ülkelerde kentten köye göçün sebeplerini oluşturmaktadır.

Yapılan araştırmalar, yukarıdaki tespitleri kanıtlar niteliktedir. Yüreğir’e göç edenlerin sosyo-ekonomik nitelikleri ve kente uyum dönemindeki değişimleri gözlemlendiğinde, göç edenlerin %86,6’sının kırsal kökene sahip olduğu tespit edilmiştir (Güreşçi, 2010: 81). Bu kişiler kentleşme döneminde, iş ve ev bulma, kentsel pahalılıkla mücadele edememe gibi sorunlarla karşılaştıkları ortaya çıkmıştır (Gürbüz, 2007’den aktaran; Güreşçi, 2010: 81). Bir diğer örnekte ise İzmir’e göç edenlerin %60’ının hayalini kurdukları gibi olmadığı beklentilerini gerçekleştiremedikleri görülmüştür (Pazarlıoğlu, 2007: 133).

Söz konusu bu ve benzer çalışmalarda görüldüğü üzere, kentlerde özelliklere kırsaldan göç edenler için itici faktörlerin günden güne keskinleştiği görülmektedir.

2.1.5.2 Köylerin Çekiciliği

Kırdan kente göç neticesinde, bu bölgelerde nüfusun eksilmesi ile birtakım değişikliklerin meydana geldiği ve bunların kentten kıra göç için çekici etmenlere dönüştüğü ifade edilebilir (Güreşçi, 2010: 82):

a) Tarımsal alandaki değişme

- ✓ Hane başına düşen işlenebilir arazi miktarı artmıştır.
- ✓ Hayvan başına düşen çayır-mera miktarı artmıştır.
- ✓ Tarımsal alet ve makinaların kullanım kalitesi artmıştır.
- ✓ Su kaynaklarından daha fazla yararlanılmıştır.
- ✓ Kiracılık sisteminde çiftçinin ödediği bedel miktarı azalmıştır.

Yukarıda açıklanan değişimlerin gerçekleştiği, bir bölgeye adapte edilerek oluştuğu ortaya çıkmış ve bu değişmelerin köyde geride kalanlar için yeni olanaklar oluşturduğu

gözlemlenmiştir. Bunun gibi değişimlerin köyle ilişkisini kesmemiş kentte ikamet eden köy kökenliler içinde bir çekiciliğe sebep olabileceği aşikardır (Güreşçi, 2010: 82).

b) Tarımsal destekleme politikalarında değişim

Türkiye’de geçmiş dönemlerle karşılaştırma yapıldığında tarımsal desteklerin oran ve çeşitlerinde pek çok farklılık oluşmuştur. Bunlardan bazıları; Doğrudan Gelir Desteği (DGD), gübre ve mazot desteği, hayvancılık desteği, kırsal kalkınma desteği, fark ödemesi, arge destekleri, telafi edici desteklerdir.

Bu desteklerin köylerde yaşayan veya yaşamayı düşünen esas geçim kaynağı tarım olan ailelere pozitif yansıtacağı söylenebilir (Güreşçi, 2010: 82).

c) Tarımsal pazarlama sistemindeki değişim

Tarımsal gıdaların pazarlanması modern yöntem ve araçların kullanılması bilhassa canlı hayvan ticaretinde, zarar kaybını minimuma indirmektedir. Yol uzunluğunun taşıma esnasında fireye sebep olduğu bununda pazarlama fiyatını düşürdüğü aleni bir durumdur (Gülten, 1985’den aktaran; Güreşçi, 2010: 82). Bunların yanında son yıllarda yaygınlaşan hayvan ıslahı faaliyetleri de ürünlerin piyasa değerini yükseltmekte, ıslah çalışmaları bu değeri yükselten bir etmen olarak gelişmektedir

2005-2010 yılları arasından “Erzurum İli Büyükbaş Hayvan Islahı Projesi” gibi projelerin aktif olarak başlaması, verim oranı yüksek hayvan türlerinin ıslahını öngörmekte ve sayıyı yükseltmeyi hedeflemektedir (Güreşçi, 2010: 83).

Bu çalışmaların kırsalda tarımsal faaliyet içine girenler için olumlu sonuçlar doğurabileceği ve dolaylı yoldan köyden kente göçün önünü kesebileceği bir gerçektir. Bu gibi çalışmaların ayrıca kente göç eden ve geri dönmeyi düşünenler için de bir teşvik olabileceği beklenen bir durumdur (Güreşçi, 2010: 83).

Kentten kırsala göç edenlerin, bilhassa kurbanlık ihtiyaçlarını, oradaki yakın ve akrabalarından temin etmesi bu alanlarda ekonomik anlamda canlılığa neden olduğu ve kentte yaşayan köy kökenlileri de etkilediği, geri dönme umudu yarattığı söylenebilir (Güreşçi, 2010: 83).

İlkel ve modası geçmiş, pazarlama yöntemleri ile cambazların² fiyat ve ödeme garantisini göstermeden yaptığı alımlar yerine, kurumsal bir yapıya dayanarak ürün alımının

---

² Hayvan alıp satan kimse.

gerçekleşmesi tarımsal gıdaları pazarlama şekline yeni bir hız kazandırmıştır (Güreşçi, 2010: 83).

d) Köylerde Kitle İletişim Araçlarının Kullanımının Yaygınlaşması

Bu durum, köyleri kentlere yakınlaştırarak, yaşam kalitesini arttırmaktadır. Kentten kıra göçe sebep olan mühim etmenlerden birisi de kent-köy farklılığının azaltılması olduğu göze çarpan bir gerçektir (Güreşçi, 2010: 83).

e) Köylülük düşüncesinin muhafazakar bir yapıdan yenilikçi bir yapıya kavuşması

Köylülük alt kültürü öğelerini, Everett M.Rogers on maddede toplamıştır. Bunların içinde, düşük beklentiye sahip olma, demode bakış açısına sahip olma, yeniliklere açık olmamanın olduğu belirlenmiştir (Yurttaş, 1998'den aktaran; Güreşçi,2010: 83). Fakat bu özellikler son zamanlarda büyük değişime uğramış, geleneksel yaşam tarzı geri de kalmıştır. Zamanla toplumsal yapı değişmiş, feodal düzen yıkılmıştır. Köyden göç etme nedeni olan kan davası, evlilik ve feodal baskı zamanla ortadan kalkmıştır (Karagölge ve Peker, 2000'den aktaran; Güreşçi, 2010: 83).

Kentsel bölgede ekonomik, kültürel, sosyal tatmine ulaşamayan köy kökenliler, bu değişimleri yakından izlemektedir. Bahsi geçen bu değişimler, kentlerin itici faktörleri karşısında birer çekici faktör haline gelmeyi başarmış ve kentten köye doğru bir akıma sebep olacağı öngörülmüştür (Güreşçi, 2010: 83).

Köylerdeki çekiciliğin farkına varıp anlayabilen bir grup da, kentsel bölgede ekonomik tatmin yaşayan ama sosyal ve kültürel anlamda beklentilerini karşılayamayanlardır. Bu kesim, kentli kimliği olan ya da kırdan kente göçüp ekonomik problem yaşamayanlardır. Bu kesim genelde köylere gezi, tatil, kafa dinlemek için yılın belirli zamanlarında gelmeyi seçerler. Bağ evlerine, yazlığa, denize ya da hasret gidermek için senenin belli dönemlerinde özellikle yaz aylarında köylere geldiklerini belirtmiştir (Tezcan, 2009: 37-42). Böylesine bir hareketlilik, köylerin belirli dönemlerdeki nüfusunu oldukça etkilemiştir. Türkiye 'de bilhassa Kars, Erzurum, Ardahan gibi doğu şehirlerinde bu tarz hareketlilik oldukça sık görülmektedir.

Özellikle, son zamanlarda Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bazı şehirlerde, yaz mevsiminde düzenlenen festivaller, şenlik ve panayırarda kentte ikamet eden köy kökenlileri bu bölgelere teşvik etmektedir. Ovit Yayla Şenlikleri, Kalender Festivali, Kop Festivali, Kafkasör Festivali vs. bunlardan birkaçıdır (Güreşçi, 2010: 84).

f) Kırsal alana yapılan baraj, gölet, sulama altyapıları ve diğer kamu yatırımları

Bu tür yatırımların ilk hedefleri içinde, kırdan kente göçü engellemek ve bu bölgelerde yaşayan insanların hayat kalitesini arttırmak olduğu belirlenmiştir. Gap sayesinde çok fazla olmasa da Ş.Urfa’da tersine göç etkisini arttırmıştır (Akkuş ve Akış, 2007: 537). Buna benzer olarak, Tunceli ili Ovacık ve Hozat ilçelerinde tersine göç süresine ait çalışmada konu ekonomik ve sosyal alanlardan incelenmiştir.

Türkiye’de sulama yapan tarımsal işletmelerin yapısı ve sulama yapılan alanlarla kırdan kente göç arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmıştır. Buna ek olarak kırsal alanlarda sanayinin gelişmesi de köylerden göçü engelleyecek birer faktör olarak öne çıkmaktadır (Şimşek ve Gürler, 1994: 367).

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi kırın çekici olmasına katkı sağlayan hem dünyada hem Türkiye’de uygulamaya konulan projelerin katkısı büyüktür (Sürmeli, 2017: 280). E.Howard’ın “bahçekent modeli”, Robert Owen’ın “yeni kentler fikri”, Richard Meir’e ait olan “kentsel köy ”önerisi, Raanan Weitz tarafından ileri sürülen “kırsal kent” teklifi ile Türkiye’de bir dönem hayata geçirilen “köy-kent” projesi temel alt yapı hizmetlerinin tamamlanıp kırın yaşam kalitesinin yükseltilmesinde mühim çözüm teklifleri olmuştur. Bu kalkınma modellerine bir göz atacak olursak;

b) Yeni kent Modeli

Kendine yeten bir çevrede, yerleştirilmesi tasarlanan nüfusa konut, iş fırsatı, iş yeri ve bütün bunlara ait kolaylıkları elde edebilmek için düzenlenen yeni ve büyük çapta bir yerleşim yeridir.

c) Köy-Kent Projesi

Köy-Kent pek çok farklı şekilde ifade edilebilmektedir. Örneğin Keleş’e göre (Akt. Başa 2001: 36) köy-kent: “kentleşme ve sanayileşme kavramlarını birleştirmeye çalışan, kırsal alanların bir kalkınma modeli olarak sunulmaktadır” (Yıldız vd., 2009: 98-99).

Köy-Kent; ilk anlamıyla, bazı ülkelerde bir kırsal kalkınma yöntemi olarak benimsenmiş ve kırsal yerleşme birimlerini, sadece köyün şartlarını daha iyi duruma getirmeyi değil, kentsel işlevlerle donatmayı, böylece kırsal alanda kalkınma ve canlanma yaratarak kentlere olan göç akınlarını aza indirmeyi amaçlayan bir yerleşim örneğidir. İkinci manasıyla da, ülkemizde 1970’li yılların başında CHP tarafından sunulan bir “kırsal

kalkınma ve gelişme yöntemi” önerisidir (Kayıkçı, 2005: 83’den aktaran; Yıldız vd.,2009: 98-99).

Projenin esas sahibi CHP, 1973 seçim bildirgesinde köykentleri şöyle ifade etmektedir. “CHP köykentleri, sadece amme hizmetlerini kırsal alanlara, düşük maliyetle, daha yeterli ölçüde ve daha hızlı götürmenin bir aracı olarak değil, köylüden başlayacak kalkınmanın temeli olarak” da görmektedir. CHP iktidarının olgunlaştıracağı bu yerleşme birimleri, manada ve amaçta da, betimlemede de merkezi köylerden ayrılmaktadır. CHP’nin “köykent” terimi, kırdan kente, köylülüğten kentliliğe, tarım toplumundan sanayi toplumuna sağlıklı ve düzenli bir biçimde geçişi ifade etmektedir. Yerinden yönetimde “köy-kentlerin, kent-köylerin idarede de kooperatiflerin büyük ağırlığı olacaktır” (Kayıkçı, 2005: 8’den aktaran: Yıldız vd., 2009: 98-99).

Kırsal yerleşimlerin alt yapı gereksinimleri için verilen kaynakların başında ise; “belde ve ilçe belediyelerine proje bazlı sağlanan İller Bankası kredileri, alanlarındaki alt yapıların iyileştirilmesine verilen destekler, Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından çevreyi korumaya yönelik alt yapılara verilen destekler, Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi tarafından yürütülen merkez köy projeleri, köylerin alt yapı ihtiyaçları için bütünleşmiş program niteliğinde tasarlanan KÖYDES Projesi destekleri” gelmektedir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2019: 28-29).

Daha önce de bahsettiğimiz gibi Türkiye ‘de kırsal alana yönelik bölge bazlı projeler de önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Bunlar daha önce değindiğimiz GAP olmak üzere, Doğu Anadolu Projesi (DAP), Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP), Köyçeğiz-Dalaman Projesidir (Sürmeli, 2017: 281).

Bu projelerin yanında kırsal bölgelerin gelişiminde girişimcilere de büyük görev düşmektedir. Bu bölgelerdeki küçük teşebbüsler ve girişimciler köylerin çekici hale gelmesine katkı sağlar. Köy kökenli kentli yatırımcıların kırsal bölgelere yatırım yapmaları, bu bölgelerde yeni iş olanaklarına sebep olmaktadır (Güreşçi, 2010: 84).

Kır çekici kılan etmenlerden biri de kentlerde olmayan, akrabalık ve samimiyet bağıyla bağlı olan insanların yaşamasıdır. Bu durumda kır, kente kıyasla daha güvenilir bir yer halini almıştır. Kentten köye yerleşmenin en sık rastlanılan biçimlerinden biri olan memur ve işçi emeklilerinin ömürlerinin geri kalan kısmını köyde geçirmek istemelerinin sebebi, köydeki akraba ve tanıdıkların orda yaşaması ve insanların genel olarak daha samimi bir ortamda yaşamasıdır (Tezcan, 2009: 40).

Bir diğerk çekici faktör çevresel şartlardır. Kırın havası çok daha temiz ve oksijeni boldur. Birçok insan hastalıkları sebebiyle kırın kendisine daha iyi geldiğini fark edip, köye yerleşmiştir. Ekolojik yaşam tarzına duyulan hasret ve merak ve nüfusun yoğunluğunun kente göre kıyaslanamayacak kadar düşük olması kenti çekici kılan diğerk faktörlerdendir.

Türkiye’de tersine göç yani kentten kıra göç sistematik olarak detaylandırıldığında, sürekli ve geçici göçler biçiminde bir yaklaşım olarak ortaya çıkmaktadır. Bunlar tersine göçün aktif ve dinamik bir yapıda olduğunu gösterir (Tezcan, 2009: 37-42).

2000’lerde kentsel nüfus oranı kırsal nüfus oranından fazla olmakla birlikte, kentsel alanlarda çekiciliğinin yanında iticilik faktörleri de sivrilmeye başlamış ve böylece kentten kıra göçlerin belirginleşmeye başlaması ile sonuçlanmıştır (Güreşçi, 2010: 78). TÜİK verileri de bunu kanıtlar niteliktedir.

2.2. Tersine Göçe Teşvik Eden Projeler

1950’li senelerde ortaya çıkan kırdan kente, göç akımı ile kırsaldaki nüfusun büyük bir kısmı öncelikli olarak İstanbul olmak üzere metropollere göç etmiştir. Kentlere yapılan göçün seneden seneye artması, kentlerde başta konut sıkıntısı olmak üzere birçok sosyo-ekonomik soruna yol açmıştır. Bu durum gecekondulaşmanın baş göstermesine ve kentsel dokunun bozulmasına sebep olmuş, kırsal sorunlar giderek artmıştır (İslamoğlu vd.; 2013: 79).

Ekonomik anlamda göçten beklenen verim ve faydanın sağlanamaması ilk neden olmak üzere kültürel adaptasyon sorunlarının, suç oranlarının, madde bağımlılığının, işsiz bireylerin, aile içi kopmaların artması, kendini şehre ait hissetmeme, ötekileştirme sonucunu doğuran göç, göçmenleri kentsel alanlardan soğutmuş, uzaklaşma eğilimine sokmuştur (İslamoğlu vd.; 2013: 80).

2.2.1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Tersine Göç Projesi

Türkiye’de en fazla göç akımına uğrayan kentlerin başında olan İstanbul, bu yüzden yoğun sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmış ve bunları aşmak için tersine göçe teşvik edici projeleri devreye sokmuştur.

Bu durumun en belirgin örneğini İstanbul Büyükşehir Belediye (İBB)’nin yürüttüğü “İstanbul’dan Tersine Göç Projesi” oluşturmaktadır. İstanbul Büyük Şehir Belediyesi (İBB) İstanbul’a farklı sebeplerle yerleşmiş fakat maddi zorluklar nedeniyle İstanbul’da

geçim zorluğu yaşayıp, memleketlerine veya kırsala gitmeyi arzulayan ama buna ekonomik şartları elvermediği için gidemeyen vatandaşlara yardımda bulunmaktadır Tersine göç talebi, Harem ve Esenler Otogarı'nda İBB Zabıta Müdürlüğü'ne ait "Tersine Göç Bürosu" na yapılmaktadır. Göç işlemleri yaklaşık 2 ila 12 hafta aralığında bitirilmektedir. Göç etmeyi talep edenlerin başvuruları incelendikten sonra, şartları taşıyanların, eşyaları kamyonu yüklenip, biletleri satın alınmaktadır. Bu destekten faydalanabilmek için, başvuruların hiçbir sosyal güvenceye sahip olmaması, kendi üzerlerine kayıtlı taşınmaz olmaması gerekir. Buna ek olarak ailelerin İstanbul'dan ikamet nakli yaptırılmaları beklenmektedir (www.ibb.gov.tr, 2012'den aktaran: İslamoğlu vd.,;2013:80).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne (İBB) bağlı Yoksul Sevk Zabıta Amirliği'nin rakamlarına göre, 2008 senesinde maddi mazeretlerle İstanbul'u terk edenlerin sayısı, bir önceki seneye kıyasla yüzde yüz artmıştır. 2007'de 558 aile geçinmekte zorlandığı gerekçesiyle, İstanbul'u terk ederlerken, aile sayısı 2008'de 1.141'e yükselmiştir.2009 ile 2010 senelerinde yollanan aile rakamlarında düşük de olsa gerileme yaşanırken 2011 senesinde yollanan sayısı 1.262 ile bir evvelki seneye oranla gözle görünür şekilde yükselmiştir. İstanbul'dan tersine göçün sebeplerini çeşitli faktörlere bağlamak mümkündür. İstanbul ile alakalı çalışmalar, İstanbul'a yapılan göçün, büyük bir nüfus fazlalığına yol açtığını söyleyebilir. Kırdan kente göçün sebep olduğu "yığınlaşma" süreci İstanbul'da kendini belli etmekte ve büyük oranda bir gecekondulaşma problemi ortaya çıkmaktadır (İslamoğlu vd.; 2013: 81).

Kentte yeni olanlar sosyo-kültürel uyumsuzluklar, adaptasyon sorunları yaşamakta, kentin imkanlarından faydalanamayınca kentten soğumaya, bir nevi yabancılaşmaya başlamaktadırlar. Buna ek olarak göçten beklenen ekonomik hedeflerin tutturulamaması, kentte suç oranları ve işsizlik gibi birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Bu durum hem göçmenleri kentten uzaklaşma isteği aşılabilir, hem de bu konuda tersine göçe teşvik eden projelerin başlamasına neden olmuştur (Öztürk, 2007: 85-106).

Kırsal bölgelerin çekici yönü ise göç veren bölgelerin sahip olduğu itici güçlerin olumlu şekilde iyileştirilmesiyle alakalı ortaya çıkmaktadır (Güreşçi, 2010: 81-84). Bu durum büyük ölçüde tarım politikalarının iyileştirilmesine bağlı olarak tarımdaki gelir ve istihdam olanaklarının çoğalması olmak üzere, sanayi teşvikleri, uzun vadeli yatırımlar ve

dolaylı yoldan bölgesel refah ve kalkınmadan kaynaklanmaktadır (Akış ve Akkuş, 2007: 536).

Tersine göçte ekonomik krizin de büyük katkısı olmuştur. Global ekonomik krizin Türkiye'yi etkisi altına almaya başladığı 2008 senesinin ikinci döneminde, İstanbul'dan göç eden aile sayısında önemli miktarda yükselme görülmüştür. Bu yükselme krizin etkilerinin sürdüğü 2009, 2010, 2011 yıllarında da süregelmiştir. Global ekonomik krizinin etkilerinin başladığı ve süregeldiği yıllarda İstanbul'dan tersine göçün artması ekonomik krizin kentten köye göçe sebep olduğu yorumları ile benzerlik göstermektedir. Kriz sebebiyle birçok insanın işsiz kalması veya yeni bir iş bulmakta güçlük çekmesi, girdiği işlerde de sigortasız ve düşük maaşlarla çalıştırılması, İstanbul'dan tersine göçü tetikleyen başlıca sebepler arasındadır. Bu durumda memleketlerine dönenler olduğu gibi kırsal bölgelerdeki iyileşmeler ve neticesinde artan istihdam olanakları sebebiyle bu bölgelere doğru tersine göç eden göçmenler de bulunmaktadır (İslamoğlu vd.; 2018: 81).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi yetkilisinin verdiği bilgiye göre Projenin tam anlamıyla pilot olarak uygulandığı dönem 2005-2011 yıllarını kapsadığı için tablolarda gösterilen veriler bu yıllarla alakalıdır. Önceleri sadece yol yardımıyla başlayan proje bu dönemde profesyonel olarak uygulanmaya başlamış; göçerlerin nakliye ihtiyacından, biletlerine bütün ihtiyaçları karşılanmıştır. 2005 yılından itibaren göç etmek isteyen vatandaşlar sistematik bir şekilde gönderilmiştir.

Aynı yetkilinin verdiği bir diğer bilgiye göre Proje, 2018 yılında ikinci ihalesi yapılmak üzere tasarlanmış, fakat iptal edilmiştir. Önümüzdeki zamanlarda tekrar yapılması planlanmaktadır. Proje başladığı tarihten itibaren yaklaşık 170 bin kişinin tersine göç gerçekleştirmesini sağlamıştır.

Tablo 2. 1. İstanbul'dan Tersine Göç Projesi Kapsamında 2005-2011 Yılları Arası Gönderilen Ailelerin Bölgelere Göre Dağılım Çizelgesi

	2005 yılı gönderilen aile sayısı	2006 yılı gönderilen aile sayısı	2007 yılı gönderilen aile sayısı	2008 yılı gönderilen aile sayısı	2009 yılı gönderilen aile sayısı	2010 yılı gönderilen aile sayısı	2011 yılı gönderilen aile sayısı	TOPLAM
Akdeniz Bölgesi	14	22	76	111	101	88	121	533
Doğu Anadolu Bölgesi	36	51	92	211	217	240	289	1226
Ege Bölgesi		8	8	37	18	18	28	117

Güney Doğu Anadolu Bölgesi	22	44	104	225	259	213	281	1148
İç Anadolu Bölgesi	18	27	57	112	76	79	128	497
Marmara Bölgesi	4	8	26	36	14	9	17	104
Karadeniz Bölgesi	34	76	205	410	317	310	398	1750

Kaynak: (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Yoksul Sevk Zabıta Amirliği Verileri aktaran; İslamoğlu vd.; 2018: 82)

İstanbul'dan tersine göç gerçekleştiren ailelerin 2005-2011 dönemleri arasında göç ettikleri bölgelerin dağılımı ayrıntılı incelendiğinde; ailelerin 1.750'si Karadeniz bölgesine, 1226'sı Doğu Anadolu bölgesine,1148'i Güneydoğu Anadolu Bölgesine, 533'ü Akdeniz Bölgesi'ne,497'si İç Anadolu Bölgesi'ne,117'si Ege Bölgesi'ne ve 104'ü Marmara Bölgesine göç ettiği ortaya çıkmıştır. Bu göstergeler, en fazla tersine göçe konu olan bölgenin Karadeniz Bölgesi olduğunu, bunu doğu ve güney doğu bölgelerinin takip ettiğini ortaya koymaktadır (İslamoğlu vd.; 2018: 81).

Tablo 2.2. 2005-2011 Yılları Arası En Çok Tersine Göç Alan İl

SIRA NO	İLLER	GÖNDERİLEN AİLE SAYISI
1	Ordu	322
2	Batman	315
3	Samsun	307
4	Diyarbakır	266
5	Giresun	206
6	Malatya	196
7	Tokat	190
8	Mardin	156
9	G.Antep	136
10	Sivas	131
11	Hatay	129
12	Trabzon	127
13	Erzurum	125
14	Adana	123

15	Van	122
16	Rize	113
17	Ş.Urfa	105
18	Adıyaman	93
19	Sinop	89
20	Elazığ	88

Kaynak: (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Yoksul Sevk Zabıta Amirliği Verileri aktaran; İslamoğlu vd.; 2018: 83)

2005 ve 2011 dönemleri arasında İstanbul'dan tersine göçün en yoğun yaşandığı illerin öncüsü 322 aile ile Ordu'dur. Onu sırasıyla Batman, Samsun, Diyarbakır ve Giresun izlemektedir (İslamoğlu vd.; 2018: 83).

Tersine göçte en mühim etmen kesinlikle göç veren şehrin itici faktörlerinin çoğunlukta olmasıdır. İstanbul'a bakacak olursak bu itici faktörlerin en çok göze çarpanı ekonomik sorunlardır. Fakat tersine göç edilecek ilin ekonomik yapısında meydana gelen olumlu değişimler tersine göçü cazip kılarak adeta teşvik etmektedir. Batman iline bakarak bunu söylemek mümkündür, çünkü şehre 2005-2011 yılları arasında bir hayli yatırım yapılmıştır (İslamoğlu vd.; 2018: 83).

Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği'nin başlattığı "Anadolu'ya İş, Aş ve Barış" projesi de yeni iş olanaklarına vesile olarak tersine göçte teşvik eden projelerdendir. Bu proje ilk başarısını Adıyaman'da göstermiş, Adıyaman'da 1,5 yıl önce başlatılan hazır giyim sektöründeki gruplaşma çalışmaları neticesinde 5 bin kişiye iş imkanı sunulmuştur (<http://www.tekstilteknik.com>, 2012'den aktaran; İslamoğlu vd.;2018:84).

Tablo 2. 3. 2005-2011 Yılları Arası İstanbul'dan En Çok Göç Veren 20 İlçe

SIRA NO	GÖÇ VEREN İLÇELER	GÖNDERİLEN AİLE SAYISI
1	BAĞCILAR	464
2	ESENLER	388
3	BAHÇELİEVLER	362
4	GAZİOSMANPAŞA	354
5	KÜÇÜKÇEKMECE	340
6	ÜMRANİYE	275

7	KAĞITHANE	234
8	PENDİK	220
9	GÜNGÖREN	192
10	ZEYTİNBURNU	177
11	KARTAL	156
12	EYÜP	156
13	BEYOĞLU	153
14	BÜYÜKÇEKMECE	148
15	ESENYURT	130
16	SULTANBEYLİ	139
17	SULTANGAZİ	137
18	FATİH	136
19	ÜSKÜDAR	130
20	BAYRAMPAŞA	104

Kaynak: (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Yoksul Sevk Zabıta Amirliği Verileri; aktaran İslamoğlu,2018:83)

İstanbul'un en fazla tersine göç veren ilçeleri ise, Bağcılar, Esenler, Bahçelievler, Gaziosmanpaşa ve Küçükçekmece olmuştur. Bu ilçelerin en belirgin özelliği gecekondulaşmanın ve küçük işletmelerin en yoğun olduğu yerler olmasıdır. Bu ilçelerdeki imalat işletmelerinde sigortasız ve düşük maaşlarla kötü şartlarda işçi çalıştırıldığı sonucuna varılmaktadır. Ekonomik krizin en fazla bu tarz işletmeleri etkilediği düşünülürse, bu ilçelerde tersine göçün fazla görülmesi normaldir (İslamoğlu vd.; 2018: 86).

2.2.2. Genç Çiftçi Projesi

(i) Projenin Uygulama Alanı: Nüfusu yirmi binin altında olan yerleşim birimlerini ve büyükşehir yapılanması öncesi; tüzel kişiliği olan ve nüfusu yirmi binin altında olan yerleşim birimlerini kapsar. Örnek verecek olursak büyükşehir yapılanması öncesi Malatya merkez bünyesinde yer alan yerleşim birimlerinde proje hayata geçirilemez. (<http://genciftci.tarim.gov.tr>, 2018).

(ii) Programa Başvurma Şartları:

- ✓ Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak

- ✓ 18 yaşından küçük, 41 yaşından büyük olmamak.
- ✓ Başvuru tarihiyle birlikte maaşlı çalışan olmamak
- ✓ Okur-yazar olmak
- ✓ Başvuru tarihiyle birlikte örgün eğitime devam ediyor olmamak
- ✓ Başvuru tarihiyle birlikte KDV, gerçek ve basit usulde vergi mükellefi olmamak
- ✓ Aynı proje kapsamında Bakanlığın diğer destek programlarından yararlanmış olmamak.
- ✓ Proje başvuranlarında, eş veya aynı evde yaşayan-anne-baba kardeş olması durumlarında başka konularda bile olsa yalnızca bir proje incelemeye alınır.
- ✓ Genç çiftçinin çiftçilik faaliyetleriyle alakalı bir suçtan kesin hüküm ile mahkumiyet almaması, sahtekarlık, suç örgütüne dahil olma ya da ülkenin ekonomik çıkarlarına zarar verici herhangi bir faaliyette bulunmaması gerekmektedir (<http://gencciftci.tarim.gov.tr>, 2018).

(ii) Hibe desteği miktarı ve Niteliği: Destek kapsamındaki başvurular için hibe sözleşmesi imzalayarak belirtilen koşulları sağlayan genç çiftçi adayına maksimum otuz bin TL'ye kadar hibe verilecektir. Hibe ödemesi Ziraat Bankası vasıtasıyla genç çiftçinin adına yapılacaktır. Hayvan satın alımları TİGEM aracılığıyla sağlandığı için hibe ödemesi direkt TİGEM'e yapılacaktır (<http://gencciftci.tarim.gov.tr>, 2018).

Proje çerçevesindeki gider kalemlerinin ve tesis kuruluşunun bitirilmesi, harcamaların faturalandırılması hibe verilmesi için zorunlu bir koşuldur. Ek olarak aday proje doğrultusunda yükleniciye ya da 3. kişilere yaptığı ödemeleri banka aracılığıyla gerçekleştirecek ve dekontunu ödeme talebine ekleyecektir (<http://gencciftci.tarim.gov.tr>, 2018).

Aday, hibe isteklerini, yatırıma ait eylemler gerçekleşmeler olduktan sonra ya da hibe sözleşmesi bitiş tarihinden itibaren, beş iş gününde yatırım yerinin bağlı olduğu ilçe müdürlüğüne yapar. Proje yürütme ünitesi, ödeme talebiyle alakalı belgeleri başvuru sahiplerinden alır, ödemeye ait gerçekleştirmeleri beş iş gününde yerinde tespit eder, belgelendirir ve tutanağa bağlar, hibeye esas ödeme icmallerini beş iş günü içerisinde il müdürlüğüne gönderir. İl müdürlüğü, hibe ödemesine esas aylık ödeme icmallerini her ayın yirmi beşine kadar genel müdürlüğe gönderir. Genel Müdürlük, icmalleri banka

ödeme formatına dönüştürüp hibe ödenmesini gerçekleştirir. Proje ve yatırım kısmı tamamlanmadan herhangi bir ödeme yapılmayacaktır (<http://genciftci.tarim.gov.tr>, 2018).

(iv) Başvuruların Değerlendirilmesi: Program kapsamındaki başvuruların değerlendirilmesi; Valilik makamının oluru ile vali yardımcısının başkanlığında, bakanlık il müdürü, il müdür yardımcısı ile defterdarlık, il milli eğitim müdürlüğü, il çalışma ve iş kurumu müdürlüğü, ziraat odası başkanlığı ve ticaret borsası temsilcilerinden oluşan sekiz kişilik bir ekip olan “genç çiftçi proje değerlendirme komisyonu” tarafından yapılacaktır (<http://genciftci.tarim.gov.tr>, 2018).

(v) Hibe Sözleşmesi:

Proje değerlendirme komisyonu tarafından seçilen ve destek çerçevesine alınan genç çiftçiler ile İlçe Müdürlükleri arasında karşılıklı olarak 2 nüsha hibe sözleşmesi imzalanacaktır. Sözleşme Bakanlığımız tarafından hazırlanmış olup, genç çiftçi tarafından okunmalıdır. Beş iş günü içinde sözleşme imzalamayan genç çiftçiler destekleme programından çıkarılacaktır (<http://genciftci.tarim.gov.tr>, 2018).

2.2.2.1. Uygulanacak Projeler

(i) Hayvansal Üretim: Büyükbaş, Küçükbaş, Arı

(ii) Bitkisel Üretim: Meyve fidanı, Süs bitkisi, Sera, Kültür mantarı

(iii) Tıbbi ve Aromatik Bitkiler: Salep, safran, zencefil, defne, alıç, ihlamur

2.2.2.2. Tavsiye Projeler

a) Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvancılık Projeleri

1.En az yedi başlık ve en az 8 aylık 220 kg canlı ağırlığında besilik erkek sığır alım içerikli etçi ve kombine ırk besi meselesi.

2.En az 4 başlık 9 aylık dişi damızlık düve yetiştiriciliği projesi

3.En az 40baş sürü içerikli küçükbaş hayvan yetiştiriciliği projesi

4.En az 40 adet arılı kovan.

5.En az 80 m²'lik alanda 6 paket yumurta,1 adet higrometre,3 katlı kerevitler, yaprak kıyma tahtası, 200 adet plastik ağ, 1 adet aspiratör, besleme tablaları, en az 250 adet

2.2.3. KOSGEB Köye Dönüş Projesi

Köyüne geri dönmek isteyen ya da köyünde tarım ve hayvancılık yapanlara devlet 30 bin lira hibe sağlamıştır. Hibe için kabul gören projeler arasında:

- ✓ Koyun ve keçi almak için 30 bin lira hibe,
- ✓ Tavukhane açmak için, salma tavukçuluk ile hindi, kaz almak için köye geri dönenlere kredi,
- ✓ Büyükbaş sığır, gebe düve, manda, inek alımı için köye dönüş 30 bin lira hibe,
- ✓ Kapama meyve bahçelerine,
- ✓ Diğer kümes hayvanları yetiştiriciliği için 30 bin liralık hibe,
- ✓ Kültür mantarı üreticilerine,
- ✓ Tıbbi ve aromatik bitki üreticilerine ,
- ✓ Seracılık ile uğraşan çiftçilere 30 bin lira köye dönüş hibesi vardır (www.kosgebkredisi.com, 2019).

Projenin 2019-2020 yılları arasında da devam edeceği, 300 koyun ve 250 bin düve projesi kapsamında, sadece köye geri dönmek isteyenlere değil, köyde ikamet eden çiftçilikle geçinen, hayvan sayısını çoğaltmak isteyen köylülere de verileceği Tarım ve Orman Bakanı tarafından belirtilmiştir (www.kosgebkredisi.com, 2019).

Projenin başvuru koşulları arasında;

- ✓ 18 yaşından büyük, 41 yaşından küçük olmak,
- ✓ Herhangi bir okulda aktif öğrenci olmamak,
- ✓ Esnaf veya sanatkar olmamak,
- ✓ Herhangi bir yerde ücretli çalışmamak,
- ✓ Bu proje ile diğer hibe programlarından yararlanmamış olmak vardır.
- ✓ Hayvancılık faaliyetleri içinde bir takım koşullardan söz edilmektedir.
- ✓ Küçükbaş için hibe talebinde bulunanların; 50 baştan fazla,
- ✓ Büyükbaş hayvancılık için; 15 baştan fazla hayvanı olması gerekmektedir
- ✓ Arı yetiştiriciliği ve bal üretimi yapacak olanların 50'den fazla arı kovansı bulunmaması
- ✓ Arı ürünleri üretimi yapacak olanların ise minimum 50 arı kovanına sahip olması ve arıların TAB sistemine kaydettirilmiş olması gerekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TERSİNE GÖÇ KAVRAMININ NEDENLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Bu bölümde ilk olarak araştırmanın amacı ve önemi, araştırmaya konu olan araştırma problemi belirtilip, araştırmada kullanılan araştırma deseni açıklanacaktır. Daha sonra araştırmada kullanılan veri toplama yöntemlerinden ve örneklem seçiminden bahsedilecektir.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Son dönemlerde, özellikle 1995-2000 yılları arasında iç göç tersine dönmüş yani kentten kıra göç başlamıştır. Araştırmanın amacı tersine göçün meydana gelmesine sebep olan faktörleri detaylı bir şekilde incelemek, neticesinde oluşan etkileri ortaya koymaktır.

Literatür incelendiğinde bu alanda yapılan çalışmaların oldukça yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Bu tezde tersine göçe dikkat çekilecek, sebepleri ana temalar altında incelenecek, tersine göçe teşvik eden projeler detaylı bir şekilde anlatılacaktır. Tersine göç sonrası oluşabilecek etkiler üzerine tartışılacaktır.

2000 sonrası dönemde, özellikle İstanbul'da yaşanan yoğun göçlerden dolayı kent yaşamı hem ekonomik hem de sosyo-kültürel anlamda yıkıma uğramıştır. Çarpık kentleşme, işsizlik, çevre kirliliği, artan suç oranları, sosyal hizmetlerin yetersiz hale gelmesi gibi sorunlar baş göstermeye başlamıştır. Bu yüzden özellikle belli bir birikime sahip orta yaş ve üstü kesimden insanlar kendilerine metropolden uzak doğaya yakın olabilecekleri bir hayat kurmanın peşine düşmüşlerdir. Bu kesimin yanında işsizlik sebebiyle veya kentteki pahalılık sebebiyle mali sıkıntı yaşayanlar devletin de desteğiyle çareyi tersine göçte bulmuşlardır. Buradaki en önemli husus tersine göçe neden olan etmenlerdir. Araştırmanın asıl amacı budur.

Literatüre bakıldığında şimdiye kadar yapılan çalışmalarda tersine göç örnekleri daha çok ekonomik anlamda ele alınmıştır. Bu çalışmada ekonomik, sosyo-kültürel, politik ve diğer faktörler bir bütün halinde ele alınarak görüşülenlerin cevapları analiz edilmiştir.

3.2. Araştırma Problemi

İstanbul'dan Güney Marmara bölgesinin Balıkesir iline bağlı köylerine birçok kesimden göç gerçekleşmiştir. Bu çalışmada temel problem İstanbul'dan göç etme kararı almalarına neden olan faktörlerin ne olduğu ve hangilerinin ağır bastığıdır. Bunun için şu sorulara cevap aranacaktır:

- ✓ Bireylerin şehirden kırsala taşınmasında hangi faktörler etkili olmuştur?
- ✓ Bu faktörlerin göç kararında oransal olarak etkileri nedir?
- ✓ Bireylerin göç kararı vermelerinde devlet desteğinin etkisi nedir?
- ✓ Bireylerin göç sonrası memnuniyet dereceleri nedir?
- ✓ Bireylerin kentteki ve kırsaldaki yaşamları arasındaki farklar nelerdir?

3.3 Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Kapsam ve sınırlılıklar bakımından ele alındığında bu çalışma emekli veya çalışmaya devam eden, genç veya orta yaşın üstünde (30-70 yaş aralığında), uzun süreler boyunca metropolde yaşamış, sezonluk ya da tam zamanlı olarak Balıkesir'in kırsal bölgelerine göç etmiş bireylerin eylemlerini kapsamaktadır. Bu bölgenin seçilmesindeki sebep görüşülenlerin daha çok bu bölgeyi tercih etmeleridir. Görüşülenlerin bu bölgeyi tercih etmesindeki sebep ulaşım kolaylığı, konumu ve tarım-hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olmasıdır.

Bir diğer sınırlılık da veri toplama araçlarına yöneliktir. Araştırmada veri toplama aracı mülakat tekniğidir.

3.4 Araştırmanın Yöntemi

Tersine göç sebeplerinin ve olası etkilerinin araştırıldığı bu çalışmada, öncelikle mülakat ve içerik analizi kullanılacaktır. Daha sonra bu yöntemlerle elde edilen verilerden yararlanılarak nitel analiz yapılacaktır.

3.4.1 Araştırmanın Veri Toplama ve Yöntem Aracı

Görüşme, nitel analiz yöntemi kullanılarak hazırlanan çalışmalarda en fazla tercih edilen veri toplama kaynaklarından birisidir. Bilimsel gaye taşıyan bir görüşmede, olağan bir görüşmeden ayrı olarak daha evvelden belirtilmiş ciddi bir amaç vardır. Bu manada görüşme, ciddi bir amaç sebebiyle soru sorma ve cevaplama sürecini kapsayan etkileşimli bir iletişim aracıdır (Yıldırım ve Şimşek,2016: 190). Bu kapsamda 3 farklı görüşme

yönteminden bahsedilmektedir. Bunlar, “yapılandırılmış görüşme”, “yarı yapılandırılmış görüşme” ve “yapılandırılmamış görüşme” olarak karşımıza çıkmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 129). Bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tercih edilecektir.

“Yarı yapılandırılmış görüşme, araştırmacı tarafından önceden belirlenmiş ya da görüşme sırasında ortaya çıkan konulara göre yeni soruların da sorulabildiği bir görüşme yöntemi olarak nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan bir veri toplama yöntemidir.” Yarı yapılandırılmış görüşmede araştırmacı, görüşmenin gidişatına göre soruları değiştirme veya yeni sorular sorabilme avantajına sahiptir.

3.4.2 Araştırma Modeli

Araştırmanın temelini literatür taraması, istatistikler ve araştırma sahasında yapılan mülakat görüşmesi ve gözlem teknikleri oluşturmuştur.

3.4.3 Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Balıkesir ili Bandırma ve Gönen ilçesi sınırları dahilindeki kırsal mahallelerde yaşayan İstanbul’dan göç edenler araştırma evreni kapsamındadır. Örneklem bu alanlarda yaşayan, İstanbul’dan göç etmiş, 30-70 yaş aralığında, emekli veya çalışan 8 kişiden oluşmaktadır. Katılımcılara ait bilgiler aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 3.1 Katılımcılara Ait Bilgiler 1

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Mesleki Alan
1	Kadın	60	Lisansüstü	Kimya öğretmeni
2	Erkek	55	Lise	Esnaf
3	Erkek	45	Lisans	Bilgisayar Programcısı
4	Kadın	35	Lisans	Gıda Mühendisi
5	Erkek	30	Lisans	Ziraat Mühendisi
6	Erkek	70	İlkokul	Esnaf
7	Kadın	70	İlkokul	Ev hanımı

8	Kadın	40	İlkokul	Ev hanımı

Bu tabloda katılımcılar yaş, meslek ve eğitim durumları bakımından sınıflandırılmış, bu konuda detaylı bilgi verilmiştir. Katılımcıların orta yaş grubunun ağırlıkta olduğu, eğitim seviyelerinin genelde yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 3. 2. Katılımcılara Ait Bilgiler 2

Katılımcı	Devlet Desteğinden Yararlanma Durumu	İstanbul'a Gidip Gelme Sıklığı	Köydeki Akrabalık Bağı
1	Hayır	Ayda 1	Var
2	Hayır	Yılda 1-2 kez	Yok
3	Hayır	Ayda 1	Yok
4	Hayır	Gitmiyor	Var
5	Evet	Gitmiyor	Var
6	Hayır	Ayda 1	Yok
7	Hayır	Ayda 1-2 kez	Var
8	Evet	Gitmiyor	Yok

Bu tabloda daha önce bahsedilen sosyal ağ ilişkisi teorileri bağlamında, köydeki akrabalık ilişkileri sorgulanmış, katılımcıların İstanbul'a gidip gelme sıklıkları incelenmiştir. Ayrıca bu tabloda katılımcıların tersine göç süreci içerisinde herhangi bir devlet desteği alıp almadıkları belirtilmiştir.

Tablo 3. 3. Katılımcılara Ait Bilgiler 3

Katılımcı	İstanbul'da Yaşadığı Yer	Balıkesir İli Mahallesiinde Yaşadığı Yer
1	Fatih	Bezirci Mah.

2	Bakırköy	Üzümlü Mah.
3	Maltepe	Misakça Mah.
4	Avcılar	Bezirci Mah.
5	Esenler	Üzümlü Mah.
6	Fatih	Misakça Mah.
7	Göztepe	Bezirci Mah.
8	Sultanbeyli	Bezirci Mah.

Bu tabloda ise katılımcıların İstanbul'da ikamet ettiği ilçeler ve tersine göç bağlamında şu an veya sezonluk ikamet ettikleri yerler hakkında bilgi verilmiştir. Katılımcıların tamamı İstanbul'dan tersine göç gerçekleştirmiştir.

3.4.4 Araştırma Alanı

Bandırma 154.359 (TÜİK, 2019) nüfusu olan Balıkesir'in en büyük ilçelerindedir. Verimli topraklara sahip, hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı bir liman kentidir. Gönen ise 73.829 (TÜİK, 2019) nüfusu olan daha sakin bir ilçedir. Tarımla ön plana çıkan ilçe doğası ve sakinliği ile daha çok orta yaş üstü kesimin ilgisini çekmektedir.

Geçmiş dönemde İstanbul'a oldukça göç veren bu iki ilçe son zamanlarda göç alır hale gelmiştir. Bu ilçelerin tercih edilme sebebi, öncelikle buldukları konum ve İstanbul'a yakınlığıdır. Bu ilçeler hava, deniz ve demir yolları kullanımını açısından oldukça avantajlı bir konumdadır.

Görüşülen kişiler farklı mahallelerde ikamet etmektedir. Toplamda 4 mahallede alan çalışması yapılmıştır. Bezirci mahallesi 235 nüfuslu, bir marketi, gezici sağlık hizmeti bulunan genelde yaşlıların ağırlıkta olduğu bir köydür. Belde ve ilçelere oldukça yakındır. Bu özelliği günlük hayatı oldukça kolaylaştırır. Üzümlü mahallesi 234 nüfuslu, dağ eteğine kurulmuş, marketi olan bir köydür. Misakça mahallesi deniz kenarına kurulmuş, balıkçılığın yaygın bir uğraş olduğu özellikle bu yüzden ilgi çekmiş 431 nüfuslu bir köydür. Bu köylerde geçim kaynağı genel olarak tarım, hayvancılık ve son yıllarda daha da ön plana çıkan zeytinciliktir.

Şekil 3.1. Balıkesir İli İlçe Haritası

Kaynak: www.cografya.gen.tr

3.4.5 Araştırma Verilerinin Toplanması ve Analizi

Görüşme tekniği nitel araştırmalarda fazla kullanılan veri toplama tekniğidir. Etkili ve verimli olabilmesi için bu yöntemin temel özelliklerini, güçlü ve zayıf yanlarını iyi anlamak, nitel veriye ulaşmayı sağlayacak tekniklerden faydalanmak gerekir (Şimşek ve Yıldırım, 2005: 119)

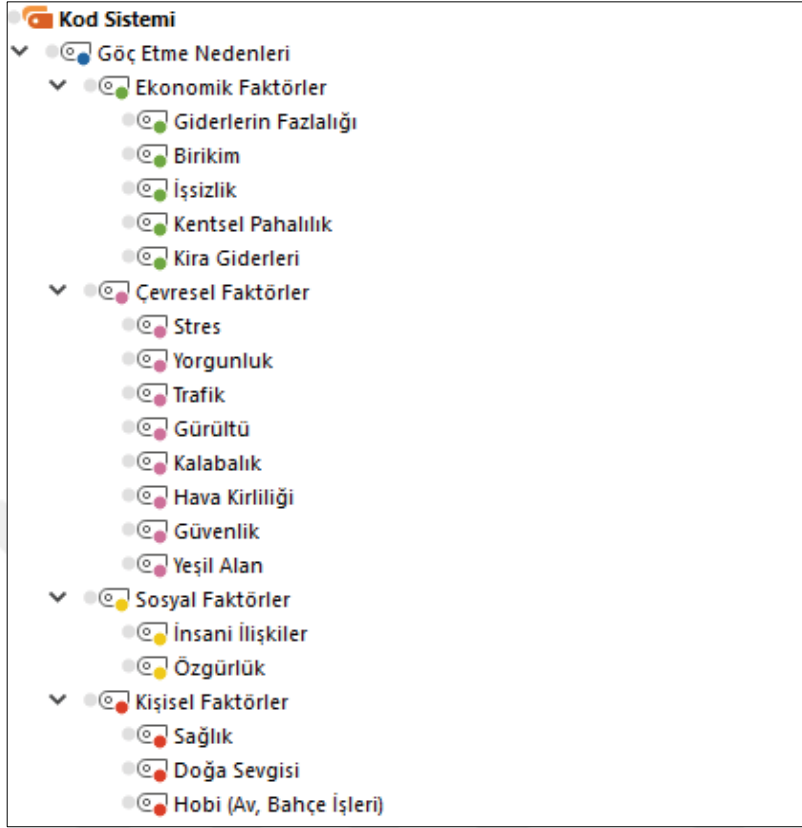
3.4.5.1 Mülakat Bulguları

Kentlerden kırsal alana göçlerde etkili olan faktörlerin ortaya konmasını hedefleyen bu çalışma doğrultusunda 8 kişiden mülakat tekniğiyle veri toplanmıştır. Toplanan veriler transkript haline getirilerek MAXQDA 2018 programına aktarılarak içerik analizi yapılmıştır.

3.4.5.2. Kentlerden Kırsal Alana Göçte Etkili Olan Faktörlerin İncelenmesi

Araştırma çerçevesinde edinilen veriler ana temalara ve alt kodlara ayrılmıştır. Göç etme nedenleri literatürdeki göç etme nedenlerinin sınıflandırılmasına bağlı olarak Ekonomik Faktörler, Çevresel Faktörler, Sosyal Faktörler ve Kişisel Faktörler altında ele alınmıştır.

Şekil 3.2 Ana Temalar ve Alt Kodlar

Şekilde görüldüğü üzere yapılan içerik analizi sonrasında kentlerden kırsal alana göçte etkili olan; Ekonomik Faktörler, Çevresel Faktörler, Sosyal Faktörler ve Kişisel Faktörler olarak adlandırılan 4 tema altında toplamda 18 kod tespit edilmiştir. Bu faktörler tek tek ele alınacaktır.

3.4.5.2.1 Ekonomik Faktörler

Şekilde görüldüğü üzere ekonomik faktörler içerisinde en çok kodlama Kentsel Pahalılık koduyla yapılmıştır. Kentlerden kırsala alana göçte kentsel pahalılık önemli ölçüde etkili olmuştur. Ekonomik Faktörler kapsamında yapılan kodlamaların büyük çoğunluğunu Kentsel Pahalılık kodu oluşturmaktadır. Bu doğrultuda neredeyse katılımcıların birçoğu kentsel pahalılıktan şikâyet etmişlerdir.

“...Biz burada en az parayla nasıl hayatımızı idame ettirebiliriz kafasındayız. Zaten ihtiyaçlarımızı kendimiz ürettiklerimizle sağlamaya çalışıyoruz. Zaten İstanbul’un pahalılığıyla kıyaslanamaz burası.” (Katılımcı 3).

Kentsel Pahalılık kodundan sonra en çok kodlamaya sahip olan kod Kira Giderleri olmuştur. Büyük şehirlerdeki yüksek kira giderleri insanları kentlerden kırsal alanlara iten bir diğer etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

“...Çünkü İstanbul çok pahalı bir şehir, özellikle kira giderleri. Masraf çok fazla.” (Katılımcı 4).

İnsanların kentlerden kırsal alana iten bir diğer etken birikimleridir. Belli bir birikimi edinmiş insanlar kentleri terk ederek kırsal alanlara yerleşmiştir.

“... Emekli olduğumdan beri böyle bir hayalim vardı. Bunun için uzun süre birikim yaptım.” (Katılımcı 1).

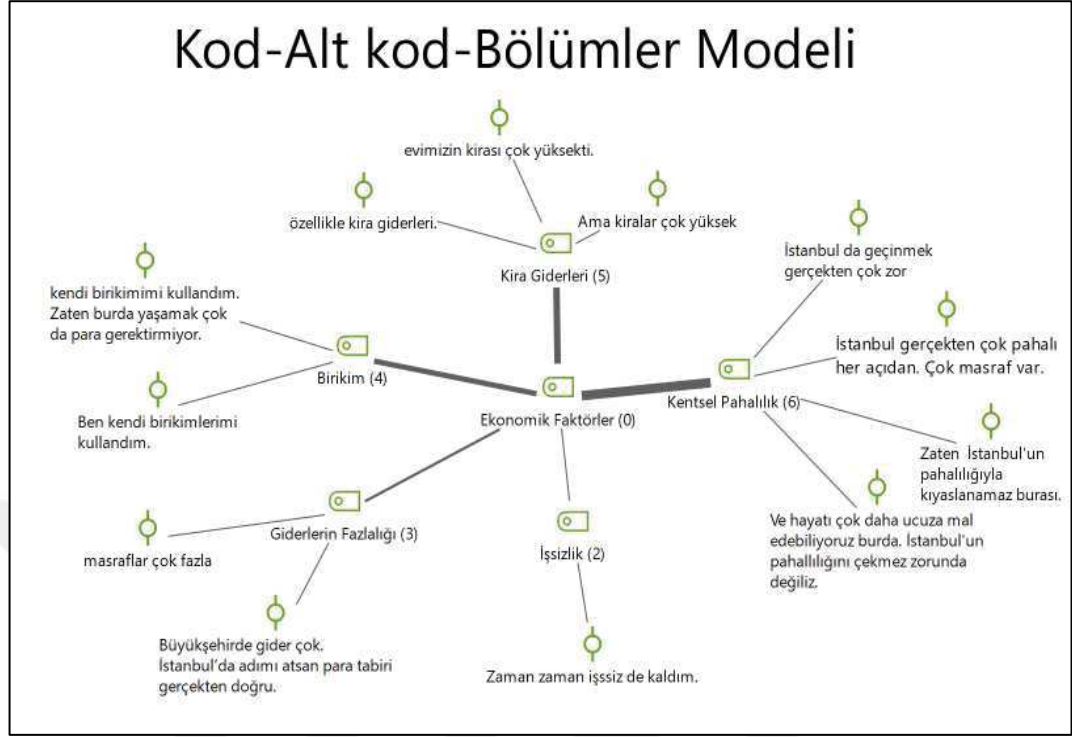
Bunu Giderlerin Fazlalığı kodu takip etmiştir. Kentlerde mevcut olan muhtelif giderler insanların hayatlarını zorlaştırarak onları kentlerden kırsal alana itmeye başlamıştır

“...Burada ekonomik olarak da hayatınızı çok daha ucuza mal edebiliyorsunuz. Bahçeden manav ihtiyacınızı karşılıyorsunuz. İstanbul gerçekten çok pahalı her açıdan. Çok masraf var.” (Katılımcı 3).

Ekonomik Faktörler teması altında yer alan en az sayıda kodlama, İşsizlik koduna aittir. Bu kapsamda kodlamaların düşük bir kısmı işsizliği göstermektedir. Bu da göstermektedir ki işsizlik, başlı başına kentlerden kırsala alana göçte etki eden etmen değildir.

“...İstanbul ve çevresinde mesleğimi yapmama pek imkan yoktu. Daha doğrusu istediğim gibi yapmama. Bir süre mesleğimle alakalı, alakasız birçok işte çalıştım. Zaman zaman işsiz de kaldım.” (Katılımcı 5).

Şekil 3.3. Ekonomik Faktörler Kod-Alt Kod Modeli Çıktısı

Yukarıdaki şekilde katılımcıların cevapları doğrultusunda ortaya çıkan analiz detaylı olarak verilmiştir. Hangi faktörlerin oransal olarak ağır bastığı göz önüne serilmiştir.

3.4.5.2.2 Çevresel Faktörler

Şekilden de görüleceği üzere katılımcıların en fazla şikayet ettiği konu kalabalık kodudur. Kalabalık nüfus büyükşehirleri cazibe merkezi olmaktan çıkarmış, kentin en büyük itici faktörlerinden biri haline almıştır. Kalabalık nüfus beraberinde alt yapı, ulaşım, sağlık, eğitim gibi temel konularda büyük sorunları beraberinde getirmiş, bu sorunlar her geçen yıl biraz daha büyüyerek içinden çıkılması zor bir hale gelmiştir.

“...Çok fazla stres var, keşmekeş var. Oraya ulaştığınızda da kalabalık yüzünden rahat edemiyorsunuz.” (Katılımcı 1).

“...Trafikğin olmadığı saat neredeyse yok. Zaten kalabalıktan zevk alamıyorsunuz.” (Katılımcı 3).

Kalabalık kodunu hava kirliliği ve yorgunluk kodu takip etmektedir. Büyükşehirlerde hızla artan nüfus, kullanılan kimyasalların çokluğu, çarpık kentleşme, araçların egzoz dumanları ve kentsel bölgelere yakın kurulan fabrikalar hava kirliliğine

sebeptir. Bu beraberinde çeşitli hastalıklara davetiye çıkartmakta, özellikle astım hastalarının hayatını tehlikeye sokmaktadır.

“...İstanbul’un yorgunluğu beni bayağı bir yıprattı. İnanılmaz kalabalık, gürültülü bir şehir. Burası beni çok rahatlattı. Huzuru buluyorum burada. Köpeklerle, tavuklarla, kazlarla. Sabah yorgun uyanmıyorum bir kere. Bazen İstanbul’a gitmek zorunda kalıyorum. 6 saat bile kalsam o egzoz dumanı, kokusu mahvediyor beni. Buranın havası öyle temiz ki.” (Katılımcı 6).

“...Ben astım hastasıyım İstanbul’un havası çok kirli, aslında en büyük sebeplerimden biri de bu.” (Katılımcı 7).

Katılımcılara büyükşehirden kaçma sebepleri sorulduğunda yüksek bir oranda yorgunluk cevabı vermişlerdir. Özellikle ulaşım, hizmet alma, sosyal imkanlardan yararlanma konusunda sıkıntı yaşadıklarını, bunun neticesinde hem fiziksel hem mental anlamda yorulduklarını ifade etmişlerdir.

Bir diğer yüksek bir oran olan güvenlik kodu özellikle gecekondu bölgelerine yakın oturan halkı rahatsız etmekte, güvenliklerinden endişe duymalarına sebep olmaktadır. Bunun dışında kent merkezinde de yaşanan kapkaç, taciz gibi olaylar büyükşehirliere duyulan güveni günden güne azaltmaktadır.

“...Nedenlerine gelecek olursak ben İstanbul’da artık küçük bir Arabistan’da yaşadığımı düşünmeye başlamıştım. Biliyorsun çok göç var daha doğrusu Suriyeli mülteci var. İstanbul da zaten insanın kendini güvenli hissetmesi zor mültecilerden sonra bu daha da imkânsız hale geldi. Çünkü her yerdeler, daha da zorlaştırıyorlar hayatı. Güvenli bir hayat yok yani büyükşehirde.” (Katılımcı 2).

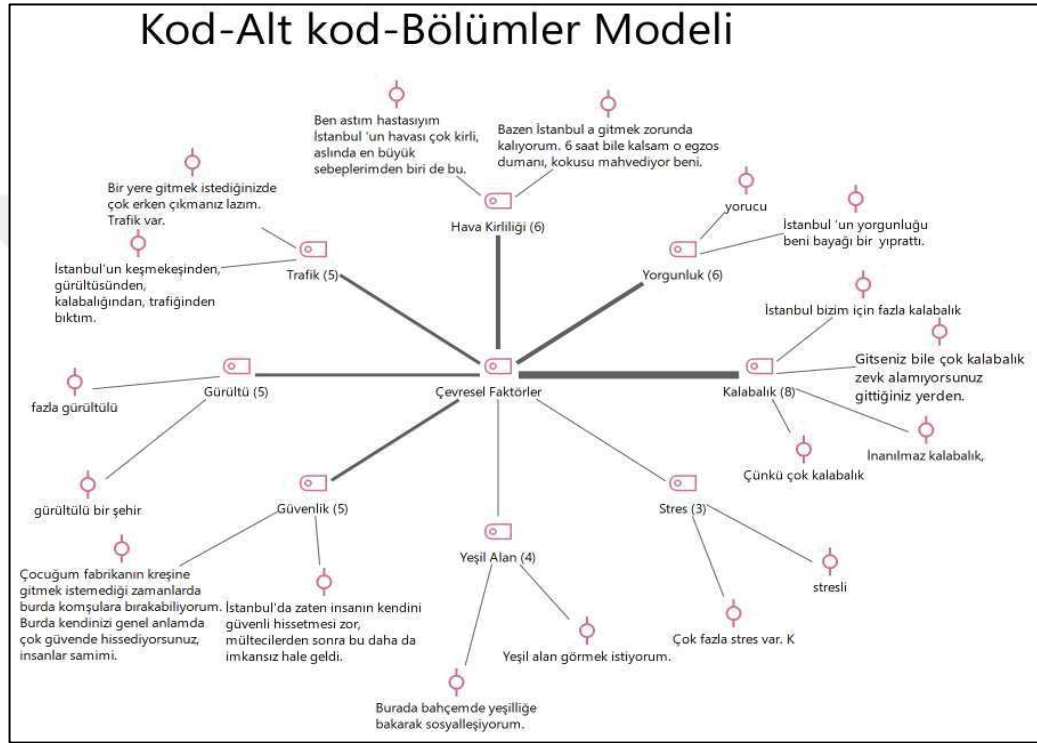
Kentsel bölgelerin kuşkusuz en büyük sorunlarından biri trafiktir. Katılımcılar da bunu doğrular nitelikte göç sebepleri sorulduğunda yüksek bir oranla trafik cevabını vermişlerdir. Trafik yüzünden bir yere gitmekten vazgeçtiklerini, iş ve okul gibi gitmeleri gereken yerlere ulaşmama da zorluklar çektiklerini ifade etmişlerdir.

Yüksek oran gösteren kodlardan biri de gürültüdür. Özellikle orta yaş üstü katılımcılar gürültünün kendileri için çekilmez olduğunu, artık katlanamadıkları için göç etme kararı aldıklarını belirtmişlerdir.

“...İstanbul da en fazla şikayet ettiğimiz şeylerden biri de gürültüydü. Açıkçası sessizliği özlemiştik. Buradaki doğa sesleri çok hoşumuza gidiyor kuş sesleri, koyun sesleri. Sürekli birbirimize bak dinle diyoruz...” (Katılımcı 1).

“... İstanbul’un keşmekeşinden, gürültüsünden, kalabalığından, trafiğinden bıktım.” (Katılımcı 3).

Şekil 3. 4. Çevresel Faktörler Kod-Alt Kod Modeli Çıktısı

Çevresel faktörlerde en az verilen cevaplar stres ve yeşil alandır. Daha çok genç yaşta katılımcılar büyükşehirlerin yarattığı stresten olumsuz etkilendiğini ifade etmiştir. Orta yaş üstü katılımcılarsa şehirdeki yeşil alanların azlığından şikayet etmiş, göç sebebi olarak kırsaldaki yeşil alan fazlalığını sebep göstermiştir.

“...Stresten, yorgunluktan, hava kirliliğinden, insan kirliliğinden. Güvendeyiz artık.” (Katılımcı 3).

“...Yeşil alana hasret kaldık. Çeşitli ağaç sebze, meyve fidanları aldık ve. İstanbul da evde yapabileceğin şeyler sınırlı en fazla kitap okuyup, film falan izlersin. Ama burada evden çıkmadan da bahçede keyifli vakit geçirebiliyoruz.” (Katılımcı 1).

“...Burada bahçemde yeşillığe bakarak sosyalleşiyorum. Doğa mutlu ediyor.” (Katılımcı 5).

3.4.5.2.3 Sosyal Faktörler

Sosyal Faktör teması altında iki kod keşfedilmiştir. Bunlar özgürlük ve insani ilişkilerdir. Katılımcılar kırsal bölgelerde kendilerini her açıdan daha özgür hissettiklerini şehirde hissedilen mahalle baskısını daha az yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Kırsal alanda giyim kuşam, kullandıkları gündelik dil bakımından daha sade ve özgür seçimler yaptıklarını belirtmişlerdir. Kentte para karşılığı özgürlüklerini kaybettiklerini ifade eden katılımcılar kırsalda daha az parayla daha az şey tüketerek özgürleştiklerini savunmaktadır. Bunların dışında katılımcılar kırsalda herhangi bir kimliğe bürünme gereği duymadan, doğal halleriyle kendilerini kabul ettirebildiklerini ifade etmektedir.

Katılımcılar kentten köye göç etme nedenlerinin büyük kısmında insan ilişkilerinden bahsetmektedir. İnsan ilişkilerinin şehre kıyasla çok daha sıcak ve samimi olması kırsalın çekici yanını oluşturmaktadır. Şehirde artık neredeyse hiç kalmayan komşuluk ilişkileri, insanların birbirine koşulsuz güven duyması insanları kırsala çeken önemli özelliklerdir. Katılımcıların özellikle bahsettiği durumlar arasında birbirini tanımayan insanların da birbirine selam vermesi özlenen insani ilişkilere bir örnektir. Kırsalda kentin aksine insanın kendini yabancı hissetmediği sıcak bir ortam mevcuttur. İnsanların birbirlerine teklifsiz birbirlerini ziyaret edebilmesi katılımcıların özlemini çektiği durumlardandır. Özellikle orta yaş ve üzeri katılımcılar için tersine göçe oldukça teşvik edici bir sebeptir.

“...Özlediğimiz şeylerden biri de insan samimiyeti. İstanbul’da çat kapı gelebilecek ya da sizin gidebileceğiniz insanlar çok kısıtlıdır. Ama burada her an biri gelebiliyor siz gidebiliyorsunuz insanlar daha samimi.” (Katılımcı 1).

“...Açıkçası burada kendimi daha özgür hissediyorum. İstanbul da ne giydiğime ne konuştuğuma çok dikkat etmem gerekiyordu. Açıkçası burada kimliksizim.”(Katılımcı 1).

“...Bir de ben burada yabancı hissetmiyorum. Köy kahvesine gittiğim zaman insanlar yakın davranıyor.” (Katılımcı 2).

“...Aslında ekonomik sebeplerin yanında burası en fazla çocuğum açısından beni mutlu etti. Çünkü bir çocuğun isteyebileceği, ihtiyacı olan her şey var burada. Bir kere çok özgür her şeyden önce.” (Katılımcı 3).

“...Komşuluk da eskisi gibi burada.” (Katılımcı 7).

Tersine göçün bir diğer çeşidi olan “memlekete geri dönme” en çok insani ilişkilerin özleildiği göç durumudur. İnsanlar memleketlerindeki yakın, akrabalık ilişkilerini özlemektedir. Bu şehir yaşamına adaptasyon sorunu yaşamalarında etkili olmuş ve bunun neticesinde tersine göçü getirmiştir.

3.4.5.2.4. Kişisel Faktörler

Kişisel faktörler kapsamında dört kod belirgin şekilde ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki hobidir. Hobiden kastedilen kırsal alana özgü av, bahçe işleri, bostancılık gibi faaliyetlerdir. Katılımcılar özellikle bahçe işleriyle uğraşmaktan büyük mutluluk duyduklarını, kendi yetiştirdikleri meyve-sebzeleri yemenin hazzının hiçbir şeyde olmadığını ifade etmişlerdir. Bahçeyle uğraşmanın adeta bir terapi niteliğinde olduğunu kırsala yerleşmeden önce en çok bunun hayalini kurduklarını belirtmişlerdir.

Bunların yanı sıra özellikle erkek katılımcılar bakımından ava gitmenin büyük bir zevk olduğu belirtilmiştir.

Katılımcıların üzerinde durduğu bir diğer konuda doğa kodudur. Katılımcıların büyük çoğunluğu doğaya düşkün olduklarından bahsetmiş, doğayla iç içe yaşamının özlemini duyduklarını bu yüzden kırsala taşındıklarını belirtmişlerdir. Hayvan seslerinin kendilerini çok mutlu ettiğini, özellikle durup dinlediklerini bu ortamın kendilerini oldukça motive ettiğini anlatmışlardır. Doğayla iç içe yaşadıkları için herhangi bir sosyalleşme ihtiyacı duymadıklarını dile getirmişlerdir.

Katılımcıların bazıları sağlık sorunları sebebiyle kırsala taşındığını ifade etmiştir. Kentlerdeki hava ve çevre kirliliği bazı hastalıkları tetiklemektedir. Özellikle astım hastaları kentteki hava kirliliğinden oldukça mustarıptir. Kırsala taşındıkları zaman sağlık durumlarının olumlu etkilendiğini belirtmişlerdir.

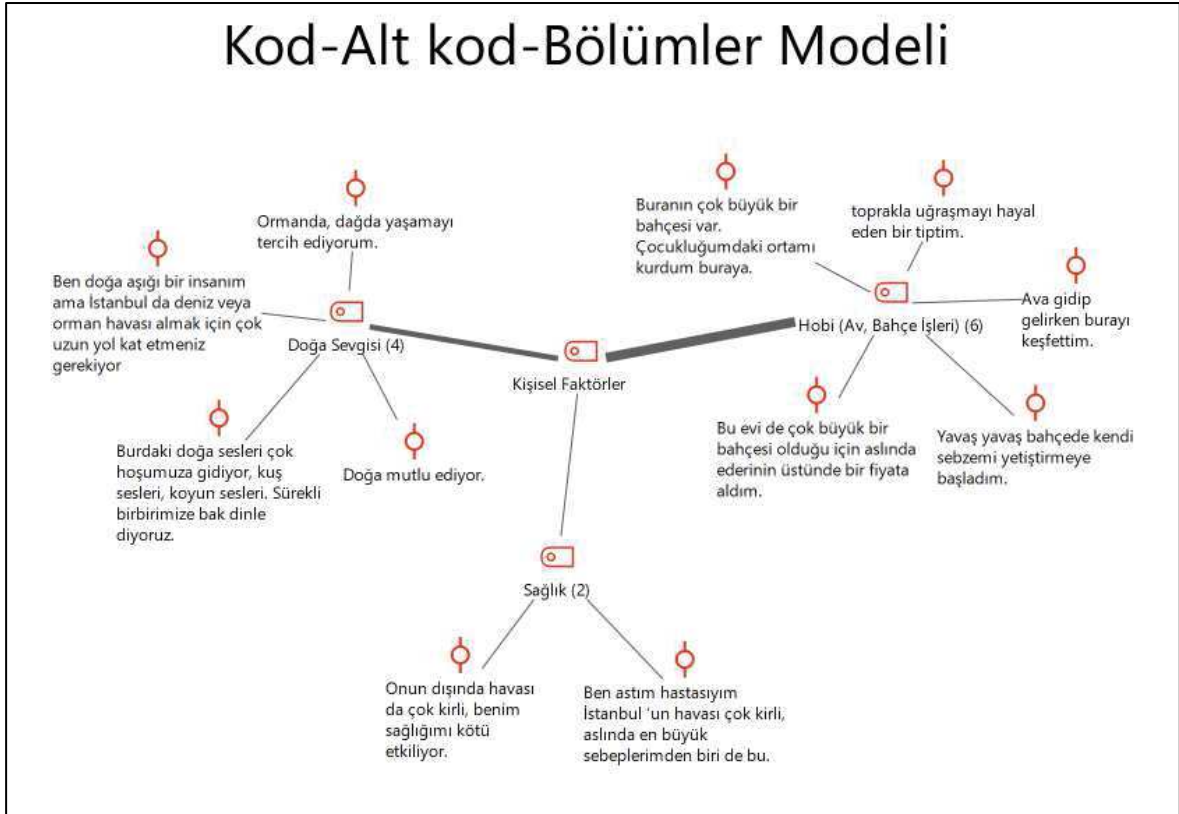
“...Buranın çok büyük bir bahçesi var. Çocukluğumdaki ortamı kurdum buraya. Tavuk, kaz, ördek hatta kuzu aldık.” (Katılımcı 6)

“...Ben astım hastasıyım.” (Katılımcı 6).

“...Ava gidip gelirken burayı keşfettim. Ormanda, dağda yaşamayı tercih ediyorum. Yeşil alan görmek istiyorum.” (Katılımcı 5).

“...Bir diğer de sebep de toprakla uğraşmanın bize huzur vermesi. Burada o imkânımız var buradaki bahçemiz için çok fazla hevesliyiz. Yeşil alana hasret kaldık. Çeşitli ağaç sebze, meyve fidanları aldık.” (Katılımcı 1).

Şekil 3.5. Kişisel Faktörler Kod-Alt Kod Modeli Çıktısı

Katılımcıların cevapları doğrultusunda kişisel faktörler teması alt kodlarıyla birlikte detaylı şekilde analiz edilmiştir. Katılımcıların tersine göç sürecinde kişisel beklenti ve ihtiyaçlarının da oldukça etkili olduğu görülmektedir.

3.4.6. Alt Kodların Genel Olarak Değerlendirilmesi

Alt kodlar temalar olmadan kıyaslandığında en fazla öne çıkan kalabalık kodudur. Bu durumda katılımcıların en fazla şikayetçi olduğu konunun kalabalık olduğu ortaya çıkmıştır. Bundan hareketle katılımcılar tarafından tersine göçün en büyük sebebinin kalabalığın yarattığı olumsuz durumlar olduğu söylenebilir. Kalabalık kodu diğer öne çıkan trafik, güvenlik, gürültü gibi diğer alt kodların sebeplerinden biri olup, bu kodlarla ilişkilendirebilir.

Kalabalıktan sonra en çok öne çıkan kod kentsel pahalılıktır. Bu durum katılımcıların göç etme aşamasında ekonomik faktörleri büyük ölçüde göz önüne aldığını

göstermektedir. Günden güne zorlaşan hayat şartları kentsel alanlarda kendini daha çok hissettirmektedir. Bir diğer kod olan kira giderleri kentsel pahalılık koduyla büyük oranda ilişkilendirebilir.

Katılımcıların en büyük göç sebeplerinden biri de ilgi alanları olan hobilerle uğraşmaktır. Hobi kapsamında ele alınan bahçe işleri doğa sevgisi koduyla da ilişkilendirebilir.

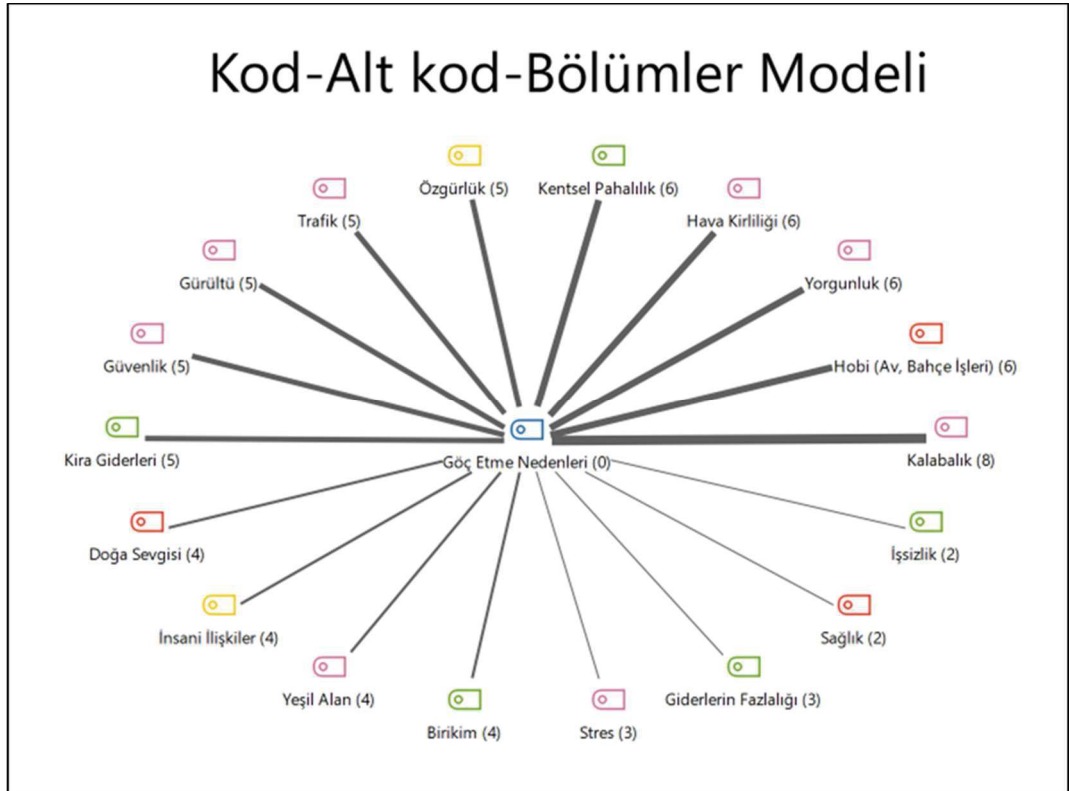
Bir diğer yüksek oran gösteren hava kirliliği kodu sağlık koduyla doğrudan ilişkilendirebilir.

Yorgunluk ve özgürlük kodları birbirlerine zıt kodlar gibi gözüксе de aslında birbirlerini tamamlatan kodlardır.

Birikim kodu katılımcıların göç etme sebeplerinde öne çıkan etkenlerdendir. Katılımcılar genelde yeterli birikime ulaştıkları zaman kendilerini göçe hazır hissetmektedir.

İşsizlik, insani ilişkiler, stres, yeşil alan diğer kodlara kıyasla çalışmada daha az öne çıkmıştır.

Şekil 3.6. Alt Kodların Genel Değerlendirilmesi

Bu şekilde tüm alt kodlar bir arada gösterilerek, çalışmada genel bir izlenim ortaya koymak istenmiştir. Bu şekilde hangi faktörlerin yoğunlukta olduğu göz önüne serilmiştir.

3.4.7. Memnuniyet Düzeyi

Katılımcılara tersine göç etmelerinden dolayı memnun olup olmadıkları sorulduğunda hepsi evet yanıtını vermiştir. Katılımcıların tatmin düzeyini belirlemek için aşağıdaki tablodan memnuniyet düzeylerine göre puanlama yapmaları istenmiştir.

Tablo 3.4 Katılımcıların Tatmin Düzeyi

	Tatmin Düzeyi			
	%25	%50	%75	%100
Katılımcı 1		X		
Katılımcı 2		X		
Katılımcı 3			X	
Katılımcı 4		X		
Katılımcı 5			X	
Katılımcı 6			X	
Katılımcı 7				X
Katılımcı 8				X

Katılımcıların tamamı %50'nin üzerinde memnuniyet oranına sahiptir. Puanların ortalaması alındığında %71 oranında bir memnuniyet gözükmektedir. Buda gösteriyor ki katılımcılar yüksek oranda gerçekleştirdikleri eylemden memnundur.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İç göçler, seneler boyunca Türkiye'nin toplumsal yapısına yön vermiş, nüfus hareketleri ülkeyi baştan aşağı şekillendirmiştir. Tarımda yaşanan reformlar, tarım topraklarının miras yoluyla bölünmesi ve tarım ürünlerinden beklenen veriminin alınamaması kırsal bölgelerde geçim sıkıntısı yaratmış beraberinde işsizlik baş göstermiştir. Bunların sonucunda 1950'ler den itibaren başlayan, 1980'lerde iyice hız kazanan köyden kente göç furyası ortaya çıkmıştır.

Yaşanan göçler sonucu kentler nüfusu kaldıramaz olmuş,yaşam çekilmez bir hale gelmiştir. Bunun sonucunda çarpık kentleşme, işsizlik, trafik, çevre kirliliği,amme hizmetlerinin yetersiz hale gelmesi gibi büyük sorunlar ortaya çıkmıştır. Büyük beklentilerle şehre yapılan göç özellikle ekonomik anlamda hayal kırıklığı yaratmıştır. Bu gelişmeler ve kırsalda yapılan iyileştirmeler sonucunda 2000'lerin başında tersine göç olgusu ortaya çıkmıştır. Özellikle son dönemlerde devlet ve yerel yönetimlerin geliştirdiği teşvik projelerinin de sayesinde kentten köye göç ön plana çıkan bir kavram olmuştur.

Güney Marmara'da yapılan görüşmeler sonucunda özellikle orta yaş kesimin çevresel ve sosyal faktörlerden dolayı, genç kesimin ise ekonomik faktörlerden dolayı tersine göçe katıldığı görülmektedir. Orta yaş kesim kentin itici faktörlerini oluşturan ulaşım,trafik,kalabalık,çevre kirliliği gibi etmenler yüzünden, genç kesim ise kira giderleri, işsizlik, kentsel pahalılık gibi etmenler yüzünden göç etmeyi tercih etmiştir. Her iki kesimin tercihlerine de insan ilişkileri, doğada yaşama isteği, sağlık sorunları gibi kişisel faktörler etki etmiştir.

Bu göçler sonucu uzun vadede kırsal dokunun bozulabileceği, kırsal yaşamın dejenere olabileceği, köylerin gerçek işlevini yitirip birer sayfiye alanına evrilebileceği öngörülebilmektedir. Fakat teşvik projelerinin çoğaltılıp, daha fazla insanın yararlanması sonucunda köylerin istihdam merkezine dönüşme olasılığı artmaktadır.

Araştırma sonucunda 6360 sayılı kanunla büyükşehir bünyesindeki mahalleye dönüştürülen köylerin köy sakini ve dışardaki vatandaşlar tarafından hala köy olarak anıldığı ,mahalle olarak benimsenmediği ortaya çıkmıştır.Bu kanun köylerdeki yaşamı pek fazla değiştirmemiş, klasik köy algısı devam etmiştir.

Tersine göç hareketinin popüler bir hale gelip artması sonucunda, tarım ve orman alanlarının imara açılması sorunuyla karşı karşıya kalınacaktır. Katılımcıların şikayet ettiği çevre ve hava kirliliği sorunu böylelikle kırsal alanlarda da ortaya çıkacaktır. Katılımcıların bir diğer şikayet ettiği konu olan kalabalık ve güvenlik sorunu bu gelişmelerle beraber göç ettikleri kırsal bölgelerde de sorun haline gelecektir.

Katılımcıları kıra çeken faktörler arasında yer alan yeşil alan ve doğa sevgisi bu hareketin popülerleşmesiyle beraber özelliğini yitirecektir. Yeşil alanlarının tahrip olması kırsal çekici yönünü ortadan kaldıracaktır.

Köylerin kalabalıklaşmasıyla beraber köydeki samimi ortam bozulacak kentteki yabancılaşma burda da görülecektir. Bununla birlikte güvenlik sorunu da ortaya çıkacak kentlerde duyulan korku ve güvensizlik bu alanda da kendini gösterecektir.

Sonuç olarak ele aldığımız tersine göç tipinde varılmak istenen, merak edilen soru insanları bu göç tipine iten sebeplerin ne olduğu idi. Bu sebepler farklı kategorilere bölünerek ele alındı ve tartışıldı.

Araştırmanın sonunda merak edilen sorulara cevap bulunmuştur. Analiz verileri sonuçlarına göre ortaya çıkan tablolarda bireylerin metropol hayatında maruz kaldığı olumsuz etkiler ortaya çıkmış, bunlar katılımcıları göç etmeye itmiştir.

Karar verme süreci katılımcılara göre farklılık göstermektedir. Emekliliği ele alırsak, bu durumda karar verme süreci daha uzun sürebilir. Katılımcılar uzun vadede planlarını yaparak, bunu hayata geçirmiştir. Bu kesim kendi birikimlerine dayanarak, herhangi bir destek almaksızın tersine göç hareketini gerçekleştirmiştir.

Görüşülen kişilerden daha genç yaş grubunda olanlar, genelde devlet desteğinden yararlanmışlardır. Göç etme süreci, projelerin onaylanma süresine bağlı olarak değişir.

Kişilerin göç kararı almasında maddi durumları ve meslekleri de etkili olmuştur. Belirli bir birikimlerinin olması, kendilerini yaşadıkları yere bağlayan bir işlerinin olmaması süreci hızlandırmıştır. Katılımcılardan bazıları Balıkesir’de kendilerine yeni iş alanları yaratmıştır.

Kalabalık, gürültü, trafik, stres, kaos, kendini güvende hissetmeme, insan ilişkilerindeki samimiyetsizlik, yeşil alanların giderek azalması gibi etkenler kent hayatında ortaya çıkan itici sebeplerdir. Bu yüzden köy hayatının sakinliği, stresten uzak

oluđu, yeşil alanların çokluğu, samimi ilişkiler tam da bu noktada tersine g sebeplerini net bir şekilde ortaya koyar.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, Nermin (2002). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa(18)*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Akgür Z. Gökçe (1997). *Türkiye’de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik (60)*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları
- Akış, Ayhan; Akkuş, Arif (2007). Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin (GAP) Şanlıurfa’daki göçe etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,10,537.
- Aksoy, Zeynep (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), 294.
- Apan, Ahmet (2006). Türkiye’de İç Göç Olgusu: Nedenler ve Sonuçlar. *Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi*, 11(5), 26–33
- Bal, Hüseyin. (2008). *Kent Sosyolojisi (60-75)* Isparta: Fakülte Kitapevi
- Başel, Halis (2007). Türkiye’de Nüfus Hareketlerinin ve İç Göçün Nedenleri. *Sosyal, Siyaset Konferansları Dergisi*,53,515-542.
- Bilgiseven, Amiran Kurtkan(1988). *Köy Sosyolojisi(52-78)*.İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi
- Cassarino, Jean Pierre. (2004). Theorising Return Migration: Theoretical Approach to Return Migrants Revisited. *International Journal on Multicultural Societies*, 6(2),253-279.
- Çağlayan, Savaş (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , (17) , 67-91
- Çelik, Fatih (2006). İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı ile Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21,149–170.
- Çolakoğlu, Elif (2007). Kırsal Kalkınma Problemine Bir Çözüm Arayışı Olarak Köy-Kent Projesi. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), 187-202.
- Demir, Ömer; Acar, Mustafa (2005). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 170. Adres Yayınları.

- Dumon, Walter (1986). Problems Faced by Migrations and Their Family Members, Particularly Second Generation Migrants, in Returning to And Reintegrating into Their Countries of Origin: *International Migration*, 24 ,113-128.
- Ekinci, Ayşe Çiğdem (2008). Kente Göç Yoluyla Gelenlerin Kente İntibakında Yerel Siyasetin Rolü. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Özcan, Ela (2017). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat* , 2 (4) , 183-215.
- Erkal, Mustafa (1997), *Sosyoloji (221)*. İstanbul: Der Yayınları
- Fırat, Serap (2008). Yoksulluk, Kentlerde Suç Artışı ve Kent Merkezlerinde Özel Güvenlik Hizmetleri Verilmesi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(3),201-228.
- Gençler, Ayhan (2004). Avrupa Birliği'nin Göç Politikası. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Prof. Dr. Turan Yazgan'a Armağan Özel Sayısı, 49, 174.
- Geray, Cavit (1985). *Kooperatifçilik (17)*.Ankara: Nika Yayın
- Gökbayrak, Şenay (2008). Uluslararası Göç ve Kalkınma Tartışmaları: Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(3), 72.
- Güllülü, Uğur vd;(2007). *Ağrı Alt Bölgesi'ndeki Göç Eğilimi ve Sosyo-Ekonomik Nedenleri*,113. Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Gümüş, Sevda (2003). Beşeri Sermaye ve Ekonomik Kalkınma: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz (1960–2002). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Güreşçi, Ertuğrul (2010). Türkiye'de Kentten-Köye Göç Olgusu. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 11(1), 77-86.
- Güreşçi, Ertuğrul; Yurttaş, Ziya (2008). Kırsal Göçün Nedenleri ve Tarıma Etkileri Üzerine Bir Araştırma: Erzurum İli İspir İlçesi Kırık Bucağı Örneği.*Tarım Ekonomisi Dergisi*, 14(2), 47-54.
- İlkkaracan İpek, Pınar İlkkaracan, (1999). *1990'lar Türkiye'sinde Kadın ve Göç, Oya Baydar (Der.)*, (1999), 75 Yılda Köylerden Şehirlere. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları

- İslamoğlu, Emel; Yıldırım, Sinem; Benli, Abdurrahman (2013). Türkiye’de Tersine Göç ve Tersine Göçü Teşvik Eden Uygulamalar: İstanbul İli Örneği. *Sakarya İktisat Dergisi* 2(4),68-93.
- Keleş, Ruşen (1998). *Kent Bilim Terimleri Sözlüğü*(5)(93).Ankara: İmge Yayınları
- Kepenek, Emek Barış; Uğuzman, Tülay (2018). Haydi, Köyümüze Geri Dönelim! Tersine Göçün Sosyoekonomik Etkileri: Yeni Yol Köyü Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 40(2),11-36.
- Koyuncu, Ahmet (2015). *Kentleşme ve Göç*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları,
- Kurt, Hacı (2003). *Türkiye’de Kent-Köy Çelişkisi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Kurt, Hacı (2006). Göç Eğilimleri ve Olası Etkileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1).
- Kurtkan, Amiran (1968). *Köy Sosyolojisi*(74).İstanbul
- Lee, Everett S. (1966). A Theory of Migration. *Demography, Population Association of America*,3(1),49-50
- Marshall, Gordon (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim Sanat Yayınları
- Meilaender, Peter C. (2001). *Toward a Theory of Immigration, Palgrave Macmilla*, (10-11). New York: McCann
- Mutluer, Mustafa (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Özdemir, Hakan (2012). Türkiye’de İç Göçler Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Akademik Bakış Dergisi*,30,1-17.
- Özdemir, Murat (2008). Türkiye’de İçgöç Olgusu, Nedenleri ve Çorlu Örneği. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- Özer, M. Akif (2013). Yerel Yönetimler Reformunda Reform: 6360 Sayılı Kanun’un Düşündürdükleri. *Yerel Politikalar Akademik Araştırma ve Düşünce Dergisi*, 3, 97-126.
- Özer, İnan (2004). *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme* (24). Bursa: Ekin Kitabevi
- Özyakışır, Deniz (2012). İç Göç Hareketleri ve Geriye (Tersine) Göçün Belirleyicileri: Tra 2 Bölgesinden (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) İstanbul’a Gerçekleşen Göç

Üzerine Bir Saha Araştırması, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.

Parrado, Emilio. Cerrutti Marcela (2003). Labor Migration Between Developing Countries: The Case of Paraguay and Argentina. *International Migration Review*, 3(1), 101-132

Pazarlıoğlu, Vedat (2007). İzmir Örneğinde İç Göçün Ekonometrik Analizi. *Yönetim ve Ekonomi*, 14(1).

Peker, Mustafa (1999). *Türkiye’de İçgöçün Değişen Yapısı. O. Baydar (Ed.), 75 Yılda Köylerden Şehirlere İçinde (s. 295-304). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları*

Punch, Keith. F. (1998). *Introduction to Social Research: Quantitative and Qualitative Approaches*. London: Sage.

Sağlam, Serdar (2006). Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. *Türkiyat Araştırmaları*, 5, 33-44.

Simmel, Georg (1902). *The Metropolis and Mental Life. K. Wolff (Ed.). In The Sociology of Georg Simmel (pp. 409-424). Glencoe: Free Press*

Sürmeli, İpek (2017). Türkiye’de İç Göçün Değişim ve Dönüşümü: Kentten Kıra Yöneliş. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Özel Sayısı*, 275-286.

Şimşek, Ergün; Gürler, Zafer (1994). Kırdan Kente Göç Olgusu ve Kırsal Sanayi. *Türkiye 1. Tarım Ekonomisi Kongresi*, İzmir

Taşçı, Faruk (2009). Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç. *Kamu-İş*, 10(4), 177-200.

Tekeli, İlhan (2011). *Türkiye'nin Kent Planlama ve Kent Araştırmaları Tarihi Yazıları (20)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları

Tezcan, Mahmut (1989). Kentten Köye Göç. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22. 37-42.

Tezcan, Mahmut (1970). Sosyolojik Yönden Köy. *Amme İdaresi Dergisi*, 3. 151-182

Todaro, Michael (1969). A Model of Labor Migration and Urban Unemployment in Less Developed Countries. *The American Economic Review*, 59(1). 138-148

- Topbaş, Ferhat; Tanrıöver, Banu (2009). Türkiye’de İç Göç Akımları Üzerine Bir Çalışma: Lowry Hipotezi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(1), 93-104.
- Türkdoğan, Orhan (1977). *Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları (107-110)*.İstanbul: Dede Korkut Yayınları
- Türkyılmaz, Ahmet vd; (1998). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu’dan Terör Nedeniyle Göç Eden Ailelerin Sorunları*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını
- Tütengil, Cavit (1979). *100 Soruda Kırsal Türkiye'nin Yapısı ve Sorunları (7)*. İstanbul: Gerçek Yayınevi
- Tütengil, Cavit (1985). *Sorunlar-Öneriler-Çözümler. O. Arı (Ed.), Köy Sosyolojisi Okuma Kitabı İçinde (137-145)*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları
- Unat, Abadan N. (2007). *Türk Dış Göçünün Aşamaları: 1950’li Yıllardan 2000’li Yıllara, Kökler ve Yollar, Türkiye’de Göç Süreçleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, der. : Ayhan Kaya, Bahar şahin, s. 1–18
- Uysal, Mehmet; Aktaş, Serpil (2011). Sıralı Regresyon Analizi ile Türkiye’deki İç Göçleri Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(3), 191-200
- Üner, Sunday (1972). *Nüfus Bilim Sözlüğü (107)*. Ankara: Mars Ticaret ve Sanayi A.Ş. Matbaası.
- Vergin, Nur (1986). *Hızlı Şehirleşmenin Sosyolojik Ve Siyasal Sonuçları, SİSAV (Der.), (1986), Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar*. İstanbul: SİSAV Yay.
- Weber, Max (2003). *Şehir: Modern Kentin Oluşumu (95-105)*.İstanbul: Bakış Yayınları
- Yasa, İbrahim (1979). *Yurda Dönen İşçiler ve Toplumsal Değişme (1-21)*. Ankara: TODAİE Yayınları
- Yenigül, Sevinç Bahar (2005), Göçün Kent Mekânı Üzerine Etkileri, *G.Ü. Fen Bilimleri Dergisi*, 18(2), s. 273–288
- Yıldırım, Ali; Şimşek, Hasan (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları

Yıldız, Mete; Güler, Zühal; Başa, Şafak (2009). Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikalarının Yönetsel Boyutu: Köy-Kent Örneği. 11. *Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, ODTÜ, 9-11 Aralık 2009, Türkiye Sosyal Bilimler Derneği*, 98-99.

Yörükkan, Ayda (1968). *Şehir Sosyolojisinin Teorik Temelleri: Temel Kavramlar, Teoriler ve Problemler (19-26)*. Ankara: İmar ve İskan Bakanlığı

Zhang, Kevin. H; Song, Shungfeng (2003). Rural-Urban Migration and Urbanization in China : *Evidence from Time – Series and Cross – Section Analyses*. China Economic Review, (14), 386 – 400.ss.

İnternet Kaynakları

TDK (Türk Dil Kurumu), (2011), “Büyük Türkçe Sözlük”, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, İnd. Tarihi: 18.06.2019

TÜİK(Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu), (2019). TÜİK Göç İstatistikleri. Erişim adresi: <www.die.gov.tr. <http://www.ibb.gov.tr/tr->

Genç Çiftçi <https://gencciftci.tarim.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 11.07.2019)

Kınık, Kerem “Göç, Sürgün ve İltica”, Erişim Tarihi: 23.12.2011, <http://www.amnesty.org.tr/ai/node/1538>

KOSGEB , (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri ve Destekleme Gelir İdaresi Başkanlığı) <http://www.kosgebkredisi.com>

Tarım Orman Bakanlığı, <https://www.tarimorman.gov.tr/> (Erişim Tarihi:20.09.2019)

Diğer Kaynaklar

DPT (1982). Kent Eşiği Araştırması. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

On Dört İilde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2012, 6 Aralık). Resmi Gazete (Sayı: 28489). Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6360.pdf>

442 sayılı Köy Kanunu (07.04.1924 Tarih ve 25874 sayılı Resmi Gazete)